

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Andrea Myslikovjanová

**Vliv dětského domova na socializaci dítěte
předškolního věku**

Olomouc 2023

vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje. Zároveň prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronicky nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Frýdlantě nad Ostravicí dne: 19. dubna 2023

.....

Andrea Myslikovjanová

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za vstřícnost a ochotu při odborném vedení, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala. Poděkování patří také mému partnerovi, celé rodině a všem kolegům a vychovatelům při zpracovávání výzkumné části.

Obrázek 1 MALY PRINC (Zdroj: <https://czechtheworld.com/citaty-maly-princ/>)

„Děti vidí kouzla, protože je hledají.“

Christopher Moore

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Andrea Myslikovjanová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Vliv dětského domova na socializaci dítěte předškolního věku
Název v angličtině:	The influence of a children's home on the socialization of a preschool child.
Anotace práce:	<p>Cílem bakalářské práce je popsat systém péče v dětském domově o děti předškolního věku a zkoumat vliv péče o děti tohoto věku. Teoretickou část práce tvoří 4 kapitoly zabývající se osobností dítěte předškolního věku, rodině, ohroženému dítěti a dětským domovům. Následuje výzkumné šetření. V rámci kvalitativního výzkumného šetření byly zvoleny metody: studium spisové dokumentace, rozhovor a pozorování. Součástí výzkumného šetření jsou 3 podrobné případové studie. V závěru výzkumného šetření bylo zhodnoceno, jakým způsobem je o děti pečováno a jaké vlivy mohou působit na jejich osobnost a průběh jejich socializace mimo dětský domov. Samotný závěr odráží můj osobní pohled.</p>

Klíčová slova:	dítě, předškolní období, ústavní péče, rodina, programy rozvoje osobnosti dítěte, vychovatel, dětský domov, fyzický vývoj, psychický vývoj, sociální vývoj, adaptace, náhradní rodinná péče, osvojení, mezinárodní osvojení, zanedbání
Anotace v angličtině:	<p>The aim of the thesis is to describe the system of care in a children's home for children of preschool age and to examine the effect of care for children of this age. The theoretical part of the work consists of 4 chapters dealing with the personality of the preschool child, the family, the child at risk and children's homes. The following is a research investigation. As part of the qualitative research investigation, the following methods were chosen: study of file documentation, interview and observation. The research investigation includes 3 detailed case studies. At the end of the research investigation, it was evaluated how the children are cared for and what influences can act on their personality and the course of their socialization outside the children's home. The conclusion itself reflects my personal view.</p>

Klíčová slova v angličtině:	Child, preschool period, institutional care, family, child personality development programs, educator, children's home, physical development, psychological development, social development, adaptation substitute family care, adoption, international adoption, neglect
Přílohy vázané v práci:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Databáze Ústavní Výchovy Kraj Moravskoslezský, Olomoucký, Zlínský 2. Program rozvoje osobnosti dítěte
Rozsah práce:	68 stran
Jazyk práce:	český

OBSAH

ÚVOD	9
1 OSOBNOST DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	11
1.1 FYZICKÝ VÝVOJ	12
1.2 PSYCHICKÝ VÝVOJ	13
1.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ	14
2 RODINA	16
2.1 FUNKCE RODINY	16
2.2 PORUCHY FUNKCÍ	18
3 OHROŽENÉ DÍTĚ	20
3.1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	21
3.2 ORGÁN SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	22
3.3 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	24
3.4 ÚSTAVNÍ PÉČE	27
4 DĚTSKÝ DOMOV	30
4.1 DŮVODY UMÍSTĚNÍ DĚTÍ DO DD	30
4.2 PÉČE O DĚTI V DD	31
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	35
CÍLE, METODOLOGIE, ZKOUMANÝ SOUBOR	35
5.2 PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 1 – EMIL	38
5.3 PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 2 – SEBASTIÁN	44
5.4 PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 3 – ERIK	49
5.5 ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	55
ZÁVĚR	57
REFERENČNÍ SEZNAM	59
PŘÍLOHY	62
SEZNAM OBRÁZKŮ	67
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	68

ÚVOD

Pro mnohé z nás jsou děti nenahraditelnou součástí našeho života. Tvoříme páry, budujeme rodiny a společně pečujeme o své potomky. Dáváme jim lásku, pocit bezpečí, jistotu, vzdělání a snažíme se prostřednictvím vlastní výchovy, předat co nejcennější zkušenosti a hodnoty. Rodičovské pouto a láska je největším emočním prožitkem, která by měla děti chránit. Dítě potřebuje bezpečnou náruč, odpuštění, pochopení, pravidla a limity mámy a táty. Pokud tyto potřeby nejsou syceny, i dítě vnímá, že je něco špatně. Ideální by tedy bylo zajistit co nejkvalitnější a plnohodnotnou péči rodičů a rodiny. Reálnou skutečností však je selhávání rodičů, nefunkčnost rodin, konflikty, násilí, patologické závislosti v rodinách. Přesto jsou mezi námi děti, které tuto lásku nepoznaly nebo jim byla odebrána. Jejich rodičové se o ně z různých důvodů nemohli postarat a poskytnout jim péči a lásku, kterou každé dítě potřebuje. Jakmile tato situace nastane, je nezbytné přistoupit k přijetí opatření, a to od preventivního a poradenského charakteru, až po opatření donucovací povahy. V České republice tuto ochranu zajišťuje orgán sociálně právní ochrany dítěte (OSPOD), který zejména na základě Úmluvy o právech dítěte a po vyčerpání všech jiných možností, může na základě soudního rozhodnutí jako poslední možnou volbu nařídit umístění dítěte do ústavní výchovy, respektive dětského domova.

Můj zájem o problematiku dětských domovů a systém péče o děti v těchto zařízeních je dlouhodobý, proto již 18 let pracuji jako vychovatelka v jednom z dětských domovů. Na základě mých zkušeností, bych prostřednictvím předložené bakalářské práce chtěla nabídnout reálnou představu o tom, jak život v dětském domově vypadá, jak zde výchova dětí probíhá, a to se zaměřením na děti předškolního věku.

Hlavním cílem práce je seznámit se systémem péče v dětském domově o děti předškolního věku a zkoumat vliv péče o děti tohoto věku.

Dílčí cíle:

- Charakterizovat osobnost dítěte předškolního věku.
- Popsat typy ohrožení dítěte.
- Zjistit jaké vlivy působí na rozvoj osobnosti dítěte.
- Analyzovat, jak je realizovaná socializace dítěte mimo dětský domov.

Bakalářská práce je strukturována do několika částí. Teoretická část je věnována vývojové psychologii dítěte, stručné charakteristice funkce rodiny, včetně forem náhradní rodinné péče, ohroženému dítěti a legislativě v rámci sociálně právní ochrany dětí. Na konci teoretické práce jsou popsány základní rysy dětského domova a samotný rozvoj osobnosti dítěte prostřednictvím adaptačního programu a programu rozvoje osobnosti dítěte.

V rámci výzkumného šetření jsem zvolila kvalitativní výzkum, metody studie spisové dokumentace, rozhovory, pozorování.

Uvedenou problematikou se u nás zabýval světově uznávaný dětský psycholog Zdeněk Matějček, který se věnoval podmínkám vývoje dítěte v ústavní péči a zdůrazňoval nezastupitelnou úlohu rodiny. Mezi další odborníky patří Marie Vágnerová, Josef Langmaier, Jiří Dunovský, Jiřina Prekopová a jiní.

1 OSOBNOST DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

„Vývoj je chápán spíše jako výsledek vzájemně působících vlivů prostředí a vrozených charakteristik.“ (Allen, 2002). Toto období se dá chápat ve dvou rovinách. V širším slova smyslu se jedná o dobu od narození, někdy již od prenatálního vývoje, až po nástup do školy. Má to svůj praktický význam v sociálních a výchovných dovednostech před nástupem na povinnou školní docházku. Úskalí však nacházíme ve srovnávání vývojových potřeb všech dětí v prvních šesti letech. Tyto rozdílné potřeby mezi batolaty a dětmi mezi třetím a šestým rokem by měly být redukovány na rozdíly kvantitativní. V užším slova smyslu je předškolní období nazýváno obdobím mateřské školy, obdobím rozkvětu a hry. Musíme si však uvědomit, že ani toto pojetí není správné, protože spousta dětí od tří let mateřskou školu nenavštěvuje a rodinná výchova zde stále zůstává základem pro rozvoj dítěte. Mateřská škola však napomáhá k jeho socializaci na život ve společnosti (Langmeier, 2006).

Období předškolního věku je jedním z nejdůležitějších období pro správný všestranný vývoj dítěte. Konec není určen biologickým věkem, ale sociálně, to znamená, nástupem dítěte do základní školy. Charakteristickým znakem pro toto období je rozvoj pohybové aktivity a intenzivního smyslového a citového vnímání. Předškolním obdobím označujeme věk dítěte mezi 3 až 6 roky. Nastává výrazný posun v jeho rozumových schopnostech, v této oblasti se dítě rozvíjí daleko více než v oblasti pohybové (Matějček, 2005). Všichni chceme, aby každé dítě mělo ty optimální předpoklady k růstu a rozvoji podle svých eventualit, aby mělo individuální přístup. Abychom co nejlépe zaopatřili potřeby dítěte, musíme je nejprve znát. Na podkladě toho, jaké dítě je, co už ovládá, co ví a jaké má dispozice a v čem naopak potřebuje posílit (Bednářová, 2015).

Základním prostředím, ve kterém i nadále pokračuje proces socializace, zůstává rodina. Mluvíme o primární socializaci dítěte. Sekundární socializací proto rozumíme socializaci uskutečňující se mimo rodinu, tedy v nejbližším okolí. Rozšiřováním kontaktů s dalšími dospělými a dětmi poskytuje dítěti nové kognitivní i afektivní zkušenosti, které jsou pro jeho další vývoj nezbytné. Prostřednictvím socializace mění nejenom své chování, ale rozvíjí i své prožívání a hodnocení, sebehodnocení (Vágnerová, 2008).

VÁGNEROVÁ (2000) zdůrazňuje, že pro psychický vývoj předškolního dítěte má velký význam rodina. Dítě akceptuje takové formy chování, které mu prezentují jeho uznávané autority. O tom, jestli jsou dobré nebo špatné neuvažuje. Dítě ještě nemá vlastní názor a automaticky považuje za správné to, co určí dospělí. *„Rodiče jsou pro předškolní dítě emocionálně významnou autoritou. Představují ideál, jemuž se chce ve všech směrech podobat a s nímž se identifikuje. V rámci identifikace dítě zcela nekriticky akceptuje veškeré postoje, hodnoty a projevy rodičů, v hotové podobě, bez další diferenciaci. Roli rodičů považuje dítě za něco velmi žádoucího a je přesvědčeno, že taková role potvrzuje značné osobní kvality jejího nositele“* (Vágnerová, 2000, s. 125).

1.1 Fyzický vývoj

Nedílnou součástí každé lidské bytosti je jeho fyzický vývoj. V rámci tělesného vývoje, dochází v tomto období k vyspívání řady pohybových schopností. Dítě je velmi aktivní. Na základě svého zájmu si konkrétní činnosti již vybírá samo (Matějček, 2005).

V tomto období dochází ke stálému zdokonalování motorického vývoje, pohybové koordinace a větší hbitosti. Dochází ke zdokonalování hrubé motoriky. Dítě kolem 3 let začíná střídat nohy při vystupování a sestupování ze schodů, udrží lépe rovnováhu a kolem 5 let věku dokáže stát na jedné noze a přeskakovat překážky. Vyvíjí se jeho jemná motorika, která je do jisté míry dána stupněm osifikace ruky. Svou zručnost cvičí v mnohých hrách, kresbě a tím se zdokonaluje jeho rozumové pochopení světa. Během tohoto období se značně zdokonaluje řeč. Řečový projev tříletého dítěte je zpočátku nedokonalý, některé hlásky vyslovuje nepřesně nebo je nahrazuje jinými tzv. je patlá. Pokud u dítěte nedojde k narušení komunikační schopnosti, tato „patlavost“ nástupem čtvrtého a pátého roku vymizí a jeho slovní zásoba včetně větné stavby se rozrůstá. Dítě si rádo povídá, pořád se na něco ptá a často je samo sobě jediným posluchačem (Langmeier, 2006). *„Důležitý pokrok dítěte v předškolním období je však také v tom, že nerozšiřuje jen svou slovní zásobu a znalost gramatických pravidel, ale začíná také účinně užívat řeči k regulaci svého chování“* (Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 89).

1.2 Psychický vývoj

Dítě vyrůstající v bohatém a podnětném prostředí jak rodiny, nebo jiné náhradní rodinné péče či instituce dochází k velkému rozvoji myšlení. V opačném případě to může mít za následek deprivacím, a to i za předpokladu, že je dítě přetíženo množstvím podnětů (Matějček, 2011). V tomto období se inteligence dítěte dostává na vyšší úroveň, a to ze symbolického myšlení na myšlení názorové. Dítě uvažuje v celostních pojmech, které vznikají vystižením podstatných podobností. Úsudky vznikají na základě představivosti a jsou vázané na názor druhých. Tyto omezení zatím dítěti nedovolují logicky myslet, nepostupuje podle logických operací, je prelogické a předoperační. Toto myšlení je úzce závislé na jeho vlastní činnosti, a tudíž všechno polidšťuje, je egocentrické, mění fakta podle vlastního přání a je artificialistické. Učí se manipulovat se symbolickým světem – nedokáže ještě dobře oddělit skutečnost od fantazie je to období nočních děsů a strachu ze strašidel (Matějček, 2011).

Dle BEDNÁŘOVÉ & ŠMARADOVÉ (2015) vývoj každého jedince má svá určitá specifika, svoji posloupnost a časovost. Každá schopnost, nebo dovednost má své místo a rozmezí v určitém věkovém období.

Pokud dítě vyrůstá v bohatém podnětném prostředí jak rodiny, nebo jiné náhradní rodinné péče či instituce dochází k velkému rozvoji myšlení. V opačném případě dochází k mnoha deprivacím, a to i za předpokladu, že je dítě přetíženo množstvím podnětů (Matějček, 2011). V pojetí HORÁKOVÉ (2006) nám taktéž prostředí rodiny, patřičné podněty vytváří psychickou odolnost, která je důležitá pro zdravý psychický vývoj dítěte. Tato psychická odolnost zesiluje obranné faktory ovlivňující nejenom psychický vývoj dítěte.

Inteligence dítěte se dostává na vyšší úroveň, a to ze symbolického myšlení na myšlení názorové. Dítě uvažuje v celostních pojmech, které vznikají vystižením podstatných podobností. Úsudky vznikají na základě představivosti a jsou vázané na názor druhých. Tyto omezení zatím dítěti nedovolují logicky myslet, nepostupuje podle logických operací, je prelogické a předoperační (Langmeier & Krejčířová, 2006).

1.3 Sociální vývoj

Dalšími vývojovými etapami dítěte předškolního věku je jeho navazování vztahů mimo rodinu a oproštění se od známého prostředí. Druhým velkým pokrokem je jeho potřeba k lidské činnosti, kdy začíná rádo se vším pomáhat a vykonávat malé zadané úkoly (Matějček, 2005).

I v předškolním období zůstává rodina jedním z nejvýznamnějších socializačních činitelů v rámci primární socializace, a to začlenění se do společnosti. Tento socializační proces zahrnuje tři vývojové aspekty:

Vývoj sociální reaktivity – jedná se o vývoj emočních vztahů k lidem a společenskému okolí. Autistické děti nemají diferencovány emoční vztahy, a tudíž mohou být příkladem úplného selhání vývoje sociální reaktivity.

Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací – jedná se o utváření určitých norem a pravidel, které si dítě postupně vytváří na základě příkazu a zákazu dospělých. V případě selhání vývoje sociálních kontrol může dojít k delikvenci nebo asociální poruše osobnosti.

Osvojení sociálních rolí – vzorce chování a postojů, které jsou od jedince očekávány ostatními členy společnosti s ohledem k jeho pohlaví, věku a společenskému statusu. V předškolním věku se tyto sociální role již od dětí očekávají a mají být v každém kolektivu a prostředí odlišné. Na základě osvojování sociálních je toto období pro děti předškolního věku chápáno jako velmi kritické (Vágnerová, 2012).

Emoční prožívání dětí se postupem času stabilizuje. V předškolním období jsou děti příjemně naladěni a negativní reakce ustupují. Emoce se však stále často mění. S tím souvisí skutečnost, že dětské emoce jsou vázány na aktuální stav (pokud nemají uspokojené nějaké potřeby, jsou například vzteklé). Centrální nervový systém postupně zraje, což znamená rozvoj paměti, hlavně emoční paměti. Dítě si již dokáže vybavit své dřívější pocity. U jedince v tomto období se rozvíjí emoční inteligence. To znamená, že děti zvládají pochopit své pocity i pocity jiných lidí, umí i relativně ovládnout své emoce, když je to nezbytné. V době rozvoje emoční inteligence, se také ukáže, které děti se budou lépe začleňovat, a které budou mít jisté problémy s okolím (Bednářová, 2015).

Shrnutí

Charakterizovali jsme vývoj dítěte, poukázali na specifika v oblastech fyzického, psychického a sociálního rozvoje, která jsou pro toto období zásadní. Jedná se především o rozvoj jemné a hrubé motoriky, vývoj řeči, rozvoj kognitivních schopností a emoční inteligence. Dítě se stává pohybově aktivnější, je zručnější, dochází k velkému rozvoji slovní zásoby, jeho myšlení je intuitivní. Začíná socializace do společenského prostředí mimo primární rodinu a osvojování sociálních kontrol a sociálních rolí.

2 RODINA

Dle MATEJČKA (1994) lze rodinu i na základě mnoha odborníků z různých oblastí chápat rozličně. Rodičem může být kdokoliv, kdo se k dítěti chová mateřsky nebo otcovsky. V reálném životě tedy není až tak důležité pojmenovat a charakterizovat co je rodinou a co rodinou není, podstatné je, jak konkrétní společenství funguje.

„Rodina je z hlediska rozvoje dětské osobnosti nejvýznamnější sociální skupinou. Mateřská osoba, resp. později celá rodina je pro dítě nejen zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem informací o něm samém“ (Vágnerová 2004, str. 45)

LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ (2006) zase uvádějí, že rodinou se stávají manželé až po narození prvního dítěte tím, že jim vznikají nové role otce a matky.

2.1 Funkce rodiny

Český právní řád její členy blíže nedefinuje, lze tedy říct, že rodinu můžeme definovat jako základní pilíř pro zdravý vývoj dítěte. Jedná se o prostředí, na kterém je dítě závislé, provázeno svými rodiči. Podstatou, na které je rodina ukotvena včetně všech jejích členů je: důvěra, pocit jistoty a bezpečí. Rodina zásadně rozhoduje o tom, jaký vztah dítě bude mít k celé společnosti, ke každému jednotlivci, a především k sobě samému (Prekop, 2010).

K nasycení všech základních biologických potřeb dochází převážně ve funkční rodině, která je základní předpokladem pro zdravý vývoj dítěte (Langmeier & Matejček, 2011).

Dle MATEJČKA (2017) rodina již neplní tolik funkci, které ji kdysi držely pohromadě. V minulosti byly tyto funkce nazývány jako výrobní, vzdělávací, ochranná pojišťovací. V současné době se k výše uvedeným funkcím přidaly další dvě funkce, a to zajištění citového zázemí a příprava potomků pro život v dané společnosti.

Obdobným pojetím vnímá funkce rodiny DUNOVSKÝ (1999) kdy na základě změn sociálních podmínek ve společnosti, některé funkce vymizely a některé nabyly na závažnosti. Za hlavní funkce rodiny oba autoři považují:

Biologicko – reprodukční funkce – je zahrnuta ve schopnosti plodit a vychovávat děti. Rodina je v biologickém smyslu reprodukční jednotkou, která předává geny z jedné generace na druhou. Tuto funkci plní především rodiče, kteří se spolu rozmnožují a zplodí potomky. K počtů může dojít i mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam. Biologicko – reprodukční funkce rodiny zahrnují v sobě také sociální aspekty jako je výchova a péče o děti.

Ekonomicko – zabezpečovací funkce – zahrnuje schopnost rodiny zajistit finanční stabilitu a zabezpečení pro své členy. Jedná se o funkci, která umožňuje rodině plnit své základní potřeby a zajišťuje ochranu před chudobou a nejistotou. K naplnění této funkce je důležité, aby rodiny měly přístup k příležitostem v oblasti práce a příjmu, a aby se členové rodiny vzájemně podporovali a spolupracovali na jejím plnění.

Emocionální funkce – poskytuje emocionální podporu, bezpečí a pohodu pro své členy. V rámci této funkce se členové rodiny podílejí na vytváření pozitivní a podpůrné rodinné atmosféry. Rodina poskytuje pomoc a podporu v obtížných situacích, jako jsou ztráta blízkého člověka, rozchod, nemoc nebo jiné životní změny. Tato funkce rodiny je klíčovým prvkem pro psychické zdraví a pohodu členu rodiny.

Socializačně – výchovná funkce – skýtá dětem základní sociální a kulturní dovednosti, připravuje je na úspěšnou integraci do společnosti. Je důležité, aby se rodiny učily řešit konflikty a ochraňovaly se před nepříznivými situacemi. V zásadě se jedná o prosazování a ochranu dětských práv v souladu s Úmluvou o právech dítěte.

Všechny tyto funkce jsou vzájemně propojeny a utváří jednotný celek a harmonicky vyspělou rodinu. Mnoho z těchto funkcí nám nezastoupí žádný systém a jsou svou důležitostí nenahraditelné. Jakmile některá z těchto funkcí selhává, nebo nemá patřičnou zastupitelnost, dochází k jejich poruše (Matějček, 2017).

2.2 Poruchy funkcí

Není určitě pravidlem, že každá rodina je stoprocentně spokojená a ve všech ohledech dokonalá. Jestliže však rodina neplní základní funkce, které jsou nezbytné pro řádný vývoj dítěte jako např. poskytnutí pocitu bezpečí, obstarávání stravy, zajištění řádné školní docházky apod., nastává v tomto ohledu její pochybení. Poruchy funkcí rodiny na základě faktorů sociálních, ekonomických, jakož i vztahových vazeb k dítěti charakterizují do čtyř druhů různí odborníci v oblasti psychologie rodiny.

DUNOVSKÝ (1986) popisuje každou rodinu jako jedinečnou, která může mít různé výzvy a problémy, kdy existuje řada faktorů, které mohou mít negativní dopad na její správné fungování. Porucha funkce je tedy situace, kdy rodina neplní základní požadavky z některých nebo všech základních funkcí, a to biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a socializačně-výchovnou. Dále specifikuje jednotlivé poruchy.

Porucha funkce biologicky-reprodukční – děti se nerodí vůbec nebo se rodí nějak postižené. Zvláštním problémem je nezodpovědné rození dětí do nevyhovujících podmínek nebo rodičům, jejichž zdravotní či duševní stav neumožňuje tuto roli zastávat.

Porucha funkce ekonomicko-zabezpečující – neschopnost rodičů zabezpečit ekonomickou funkci rodiny, způsobenou nízkým příjmem, nemocí, invaliditou apod.

Porucha funkce emocionální – ztráta citového zázemí, rodinný rozvrat, nedostatečný zájem rodičů, opuštění nebo týrání a zneužívání

Porucha socializačně – výchovná – ve vztahu k dítěti se tato funkce jeví jako nejdůležitější. Základní dělení těchto poruch je podle příčin, které ovlivňují proč je o děti nedostatečně postaráno. Tyto příčiny dělíme na objektivní (nezávislé na vůli rodičů), subjektivní (na vůli závislé) a smíšené. Rozdělení pak na tomto základě můžeme charakterizovat jako a) rodiče, kteří se nemohou starat o dítě, b) rodiče, kteří nechtějí starat o dítě a c) rodiče, kteří se nedovedou starat o dítě.

DUNOVSKÝ (1986) dále vypracoval komplexní hodnocení poruch rodiny ve vztahu k dítěti. Za pomocí osmi kritérií (složení rodiny, stabilita rodiny, sociálně – ekonomická situace rodiny, osobnost rodičů, sourozenec či sourozenci, osobnost šetřeného dítěte, zájem o dítě, péče o dítě) rozdělil rodiny do čtyř pásem funkčnosti rodiny.

Funkční rodina

Péče a vývoj dítěte jsou neohrožené, funkce rodiny je nenarušena. Takových rodin je ve společnosti většina. Vztahy mezi členy nejsou ničím narušeny, vzájemně spolu komunikují a dbají na dobrý vývoj a výchovu dítěte, vzájemně si pomáhají, plánují společné činnosti, mají stejné cíle a pohled na společnou budoucnost.

Problémová rodina

Vyskytují se poruchy některých funkcí rodiny, které ale zásadním způsobem neohrožují vývoj dítěte. Zde řadíme i ty, u kterých dochází na přechodnou dobu k narušení osobních vztahů nebo k tíživé ekonomické či bytové situaci. Na rozdíl od dysfunkční rodiny, není ohrožen zdravý vývoj dítěte a rodina je tuto situaci schopna sama nebo za malé společenské podpory zvládnout. Příkladem jsou matky po rozvodu, nemoc v rodině jednoho z rodičů, péče o dlouhodobě nemocné či postižené dítě. Je nutný občasný dohled sociálních pracovníků.

Dysfunkční rodina

Neplní své základní funkce nebo některé své činnosti. Dysfunkce může mít mnoho příčin, nejedná se jen o rodiny, kde jeden nebo více členů chybí, ale může být způsobena i narušením osobních vztahů mezi jednotlivými členy. Můžeme sem zařadit narušení vztahu mezi rodiči, popírání či neřešení konfliktů a problémů, potlačování identity, drogová či alkoholová závislost, rodiny s velmi nízkými příjmy a s neuspokojivou úrovní bydlení. Rodiče nejsou dostatečně zodpovědní, nemohou být správnými vzory, nejsou schopni vyřídit sociální podpory nebo dávky. Dysfunkční rodina mnohdy není schopna fungovat bez pomoci sociálních institucí. Objevují se vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které již bezprostředně ohrožují péči i vývoj dítěte. Nutný soustavný dohled sociálních pracovníků.

Afunkční rodina

Rodina, která úplně ztratila svou funkci, selhává ve všech oblastech, není schopna zajistit péči o dítě a ohrožuje jej bezprostředně na jeho zdraví nebo životě. V takovém případě je nutná okamžitá pomoc, náprava rodiny není reálná, dítě je nutné odebrat z rodiny, poskytnout mu vhodné prostředí a podporu k následnému zdárnému vývoji jeho osobnosti.

Shrnutí

Vysvětlili jsme pojem rodina, popsali jsme její základní funkce včetně jejich poruch. Na základě studijního materiálu byla funkčnost rodiny rozdělena do čtyř základních pásem na funkční, problémovou, dysfunkční a afunkční.

3 OHROŽENÉ DÍTĚ

Úmluva o právech dítěte v čl. 1 vymezuje dítě jako jakoukoliv lidskou bytost mladší osmnácti let. Úmluva nerozlišuje, zda se jedná o novorozence, kojence, školáka apod. Dítě je snadným cílem pro neuspokojivé zacházení, neboť je oproti dospělému jedinci zranitelnější s ohledem na jeho věk, fyzickou i psychickou vyspělost, a proto si zaslouží zvláštní ochranu, resp. sociálně-právní ochranu (Matějček, 2005).

Nedostatečná péče či dokonce její zanedbání je velmi vážným činem, které může na dítěti zanechat následky po celý jeho život. Během svého vývoje se může dostávat do mnoha situací se kterými si nebude schopno poradit a vypořádat. Může se jednat o jevy, které mohou být prováděny přímo na něm např. týrání, zneužívání, zanedbávání hygieny, oblékání, nedostatek jídla, nedostatečný dohled či opuštění dítěte nebo jejich rodiče ignorují základní potřeby mezi které patří pocit bezpečí, lásky, včetně emocionální podpory a pozornosti, vystavení dítěte násilí, alkoholu nebo drogám, nevytváření vhodných životních podmínek apod. Dítě se tak stává přímou či nepřímou obětí domácího násilí. Pokud je vedeno přímo na jeho osobu je obětí přímou a obětí nepřímou, pokud násilí nesměřuje přímo proti němu, ale je třeba i pouhým svědkem. Ať už je přímou či nepřímou obětí domácího násilí, jeho vývoj bývá značně narušen a dítě je ohroženo syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, tj. syndromem Child Abuse and Neglect tzv. CAN. Syndrom zanedbávaného dítěte může mít negativní dopad na duševní zdraví dítěte, jako jsou deprese, úzkost, nízké sebevědomí, trauma, narušené vztahy a chování, jako jsou agresivita a násilí. Je důležité, aby byl CAN identifikován co nejdříve v důsledku minimalizace dopadů na dítě (Vágnerová, 2004).

3.1 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochranu dětí nelze v českém právním řádu zahrnout do jediného právního předpisu, neboť ochrana dítěte se promítá do gescí více ministerstev, a tím široké škály právních oblastí, a to do oblasti rodinně-právní, sociální, ale také do oblasti zdravotní, trestní, školní, jakož i do občanskoprávní. U nás je sociálně-právní ochrana dětí zakotvena primárně v Úmluvě o právech dítěte, která je u nás platná od roku 1991. Obsah Úmluvy vymezuje a charakterizuje základní potřeby dítěte, kde jsou zahrnuty jeho práva občanská, politická, ale také sociální či ekonomická. Další ustanovení najdeme v Listině základních práv a svobod, ale také v zákonech č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů, zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších právních předpisů, stanovuje pravidla pro poskytování sociálních služeb včetně služeb pro děti a mládež jako jsou např. dětské domovy, pěstounské péče, adopce pro rodiny, zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů. Dalšími významnými právními normami jsou trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů, který stanovuje tresty pro trestné činy na dětech jako je např. opuštění dítěte nebo svěřené osoby, ohrožování výchovy dítěte, zanedbávání povinné výživy apod. (§§ 195–204). Nejdůkladněji a podrobněji se touto problematikou zabývá zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů. Tyto zákony a úmluvy jsou důležité pro zajištění ochrany práv dětí a poskytují organům sociálně-právní ochrany dětí i dalším institucím nástroje, které mohou použít k ochraně dětí v situaci jejich ohrožení. Je důležité, aby tyto zákony a úmluvy byly v souladu s nejnovějšími poznatky a potřebami dětí tak, aby byly novelizovány dle potřeb dítěte.

„Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem“ (čl. 20 Sdělení č. 104/1991 Sb.). Principem sociálně-právní ochrany dětí jsou opatření, která mají za cíl chránit děti před různými formami zneužívání, zanedbávání a násilí. Hlavním úkolem je, aby děti vyrůstaly v bezpečném a podpůrném prostředí. Mezi základní principy lze zařadit především zájmy dítěte, které jsou vždy na prvním místě, kdy musí být brány v úvahu nejen jeho zájmy, ale zároveň i jeho potřeby. Následně lze uvést právo na výchovu a vzdělání, jež je nezbytnou součástí k tomu, aby se dítě efektivně rozvíjelo ke svému budoucímu potenciálu. Spolupráce mezi různými institucemi je nezbytná pro to, aby sociálně-právní ochrana dětí byla závislá na základních institucích, které děti nezbytně potřebují pro svůj následný vývoj, a to např. školy, zdravotnická zařízení, sociální služby a soudy. Sociální pracovníci a soudy pracují společně v zájmu ochrany dětí před zneužíváním, zanedbáváním, násilím a dalšími formami špatného zacházení.

3.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí

OSPOD je v Česku každý ze státních orgánů, který se řídí zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů a má přidělené pravomoci v sociálně-právní ochraně dětí. Jedná se především o obecní a krajské úřady. *„Orgán sociálněprávní ochrany dětí je státní orgán, jehož úkolem je chránit zájmy nezletilých dětí. Těmito orgány v ČR jsou Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské úřady, Úřad práce a obecní úřady obcí s rozšířenou působností i obecní a újezdní úřady“ (Matoušek, 2016, s. 35).*

Největší rozsah pravomocí (včetně případného opatrovnictví dětí) mají obecní úřady obcí s rozšířenou působností; zpravidla jde o městské úřady, které mívají pro výkon této práce zřízený odbor péče o děti a mládež). Orgány se zabývají sociálně-právní ochranou dětí a mladistvých, resp. chrání jejich zájmy a práva v situacích, kdy jsou ohroženy.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí se zabývá nejčastěji posouzením situace ohrožení dítěte, kdy má za úkol posoudit, zda je dítě ohroženo a je-li nutno zasáhnout. Může provádět různé formy vyšetřování a v případě potřeby spolupracovat s dalšími institucemi. Dále má orgán sociálně-právní ochrany dětí za úkol zajistit, aby dítě bylo v bezpečí a byla mu poskytnuta adekvátní pomoc, která může zahrnovat např. poskytování psychologické nebo terapeutické pomoci, umístění do náhradní rodinné péče nebo do zařízení sociální péče.

Zároveň tyto orgány spolupracují s rodiči a rodinným prostředím, kdy jim pomáhají řešit problémy, které mohou vést k ohrožení dítěte, avšak pokud je to možné, preferuje se zachování rodinného prostředí a řešení problémů ve spolupráci s rodiči nebo rodinnými příbuznými. Orgány sociálně-právní ochrany dětí v případech, kdy je to nutné, mohou iniciovat soudní řízení (§11 Zákon č. 359/1999 Sb.), aby chránily zájmy dítěte, jakož i monitorovat řádný vývoj dítěte (§19 odst. (Zákon č. 359/1999 Sb.). Opatření mohou zahrnovat např. řízení o odebrání dítěte z rodiny, řízení o úpravě rodičovské odpovědnosti k dítěti nebo řízení o jeho výživě, dávají popud k uložení výchovných opatření spočívající např. v zákazu kontaktu s rodinnými osobami, povinnost podstoupit léčbu nebo účastnit se vzdělávacích programů (§ 13 Zákon č. 359/1999 Sb.). Rovněž se snaží aktivně předcházet situacím, kdy by mohlo dojít k ohrožení dítěte, to může zahrnovat např. informování veřejnosti o prevenci sexuálního zneužívání dětí, ale také jeho úkolem je zajišťování podpory dětí a mladistvých, kteří opouštějí dětské domovy nebo náhradní rodinné prostředí a je cílem zajistit, aby tito lidé měli možnost se samostatně postavit na vlastní nohy a zvládnout život v běžné společnosti (Zákon č. 359/1999 Sb.).

Kompetence oddělení sociálně právní ochrany dětí se zaměřuje na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí rodičovské odpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti zodpovědnosti (§ 6 zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí), ve znění pozdějších předpisů. Na základě výše stanoveného paragrafu provádí opatření na ochranu dětí, zprostředkovávají osvojení a pěstounskou péči. Pokud je dítěti nařízena ústavní výchova, mají dohled nad dětmi a pravidelně je navštěvují. Spolupracují se sociálními pracovníky v ústavním zařízení a povolují pobyty dětí v rodině. Poskytují péči o děti vyžadující zvýšenou pozornost a pokud dojde k zanedbání péče, nebo ohrožení dítěte provádí sociálně – právní ochranu. Pokud se rodiny octnou v nelehkých životních situacích, zprostředkovávají odbornou poradenskou pomoc. Tuto pomoc nabízí také pěstounským, nebo osvojitelským rodinám. Zpracovávají pravidelná vyhodnocování situace dítěte a individuální plány ochrany dítěte. Minimálně jednou za dva měsíce kontaktují pěstounskou rodinu a vyhodnocují jejich situaci. Poskytují nebo zprostředkovává odbornou pomoc rodičům a jiným osobám odpovědným za výchovu při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené. Pořádají případové konference, na kterých řeší konkrétní situace ohrožených dětí a jejich rodin. Poskytují také poradenství v oblasti sociálních služeb. Vedou agendu o pěstounských rodinách, uzavírají dohodu o pěstounské péči. V rámci preventivních aktivit se snaží předcházet vzniku nepříznivých životních situacích klientů (Odbor sociálních služeb: Činnost odboru, Frýdek-Místek)

3.3 Formy náhradní rodinné péče

Rodičovská odpovědnost je povinností, kterou mají rodiče vůči svým dětem a která spočívá v poskytování péče, výchovy a ochrany dětí v souladu s jejich potřebami a zájmy. Tato povinnost je stanovena zákonem a jejím účelem je chránit děti a zabezpečit jim optimální vývoj. Bohužel ne vždy tomu tak je, protože rodiče se z nějakého důvodu nemohou nebo nechtějí o své dítě postarat. Pokud taková situace nastane a dítě nemůže z různých důvodů vyrůstat ve své biologické rodině, je třeba hledat jiné formy péče, které jsou optimální pro jeho psychický, fyzický i duševní vývoj. Formy náhradní rodinné péče jsou upravené zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů, jakož i v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dítěte, ve znění pozdějších právních předpisů, zejména v §§ 33–42, které stanoví podmínky a postup a pravomoci týkající se umístování dětí do náhradní rodinné péče (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Jako jedna z možností náhradní rodinné péče, je **svěření dítěte do péče jiné osoby**. Tato forma je ukotvena v občanském zákoníku v §§ 953 až 957 zajišťuje právo svěřit dítě do péče jiné osoby v případě, že jsou vyčerpány veškeré možnosti, kdy o dítě nemůže pečovat jeho vlastní rodič nebo poručník (Zákon č. 89/2012 Sb). Jedná se o rozhodnutí stanovené soudem, které musí být v souladu se zájmem dítěte. Pokud soud nerozhodne jinak, rodiče mají zachována svá rodičovská práva a jsou taktéž zákonnými zástupci dítěte. Svěření dítěte do osobní péče pečující osoby má přednost před umístěním do ústavní výchovy (§ 953 odst. 2 (Zákon č. 89/2012 Sb).

Další formou náhradní rodinné péče je **pěstounství** (§ 958–973 zákon č. 89/2012 Sb.). V případě, že žádný z rodičů ani poručník nemůže pečovat o dítě, je možné po dobu nezbytně nutnou a v nejlepším zájmu dítěte, umístit dítě do pěstounské péče. Pokud dojde k nápravě rodiny, je možné požádat o svěření dítěte zpět do své péče. Opět je brán zřetel na zájem dítěte. Tato péče má opět přednost před ústavní výchovou (958 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.). Ani tento typ náhradní rodinné péče nezabavuje rodiče odpovědnosti a povinnosti k dítěti (ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak), které jim náleží na základě rodičovských práv s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi (Zákon č. 89/2012 Sb).

Na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte může soud rozhodnout o umístění dítěte do **přechodné pěstounské péče** na přechodnou dobu. Zde je ovšem podmínka, (podle § 28a odst. 7 Zákon č. 359/1999 Sb.), že pečující osoby musí být vedeny v evidenci osob, vykonávající pěstounskou péči na přechodnou dobu, a to na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat nebo na dobu, po jejímž uplynutí může dát matka souhlas k osvojení, případně po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat.

Na základě občanského zákoníku (Zákon č. 89/2012 Sb) dle § 928 až 942 má soud právo dítěti přidělit **poručníka**, pokud o dítě osobně pečuje a to, pokud dojde k situaci, kdy tu není žádný z rodičů, který má v plném rozsahu rodičovskou povinnost. Jedná se zejména o tyto situace:

- rodiče nezletilého dítěte zemřeli
- oba rodiče nezletilého dítěte byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti
- byl pozastaven výkon rodičovské odpovědnosti vůči oběma rodičům
- odpovědnost rodičů byla nezletilého dítěte byla omezena nebo byl omezen její výkon a stanoven rozsah tohoto omezení
- nebo jde o nezletilé rodiče dítěte či jednoho nezletilého rodiče a druhý není znám ani uveden v rodném listě.

Jestliže dojde k této situaci a soud stanoví nezletilému dítěti poručníka, má tento poručník vůči dítěti veškeré rodičovské povinnosti s výjimkou vyživovací povinnosti. S ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh povinností a práv poručníka omezen. Dokud poručník o dítě pečuje v plném rozsahu je zabezpečen dávkami pěstounské péče.

V případě, že je to se zájmem dítěte, tak se poručníkem stává někdo z příbuzných, nebo osob blízkých, kterého může doporučit sám rodič (§ 931 odst. 1 Zákon č. 89/2012 Sb.). Pokud se nepodaří najít vhodného člověka, který by mohl poručnictví vykonávat, jmenuje soud do funkce poručníka orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 17 zákona č. Zákon č. 359/1999 Sb.).

Podle současných poznatků se jeví pro děti a mladistvé jako nejlepší možnost **adopce** neboli osvojení. Rodičové jsou v tomto případě zbaveni rodičovské odpovědnosti na základě Občanského zákoníku č. 89/2012 sb. §870/1, ve znění pozdějších právních předpisů, a dítě vyrůstá v primární (náhradní) rodině bez dalších vlivů své biologicky závadové rodiny.

Jednou z podmínek je zletilost a svéprávnost osvojitele. Dále mezi osvojitelem a osvojovaným (dítětem) musí být přiměřený věkový rozdíl, zpravidla ne menší než 16 let. K osvojení dítěte je rovněž zapotřebí souhlasu dítěte. Jestliže dítě ještě nedosáhlo věku alespoň dvanácti let, anebo není schopné posoudit důsledky svého souhlasu, souhlas s osvojením udělí opatrovník – v praxi zpravidla OSPOD jmenovaný soudem. Základní podmínkou k osvojení je skutečnost, že dítě musí být „právně volné“ (Zákon 89/2012 Sb.).

Osvojitelé se stávají rodiči dítěte zapsanými v jeho rodném listě a mezi osvojiteli a osvojencem vznikají vztahy jako mezi rodiči a dětmi, dítě získává příjmení osvojitele, dítě se plně začleňuje do nové rodiny, včetně vazeb na širší rodinu, vzniku dědického práva atd. Osvojitelé získávají k dítěti práva a povinnosti vyplývající z rodičovské role. Vztahy dítěte k jeho původním rodičům zcela zanikají.

Jako poslední formu náhradní rodinné péče si představíme mezinárodní adopci, která u nás není velmi častá, ale v rámci ústavní výchovy dětí, které jsou hůře umíst'ovány do adoptivních rodin má velký význam. Má-li dojít k osvojení dítěte do ciziny, je k osvojení nezbytný také souhlas Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Ten zařazuje do své evidence žadatele o osvojení dítěte z ciziny a děti, pokud je ze všech okolností zřejmé, že dítěti nelze zprostředkovat pěstounskou péči ani osvojení v České republice, nebo nelze předpokládat, že by v budoucnu mohla převzít dítě do péče osoba dítěti příbuzná nebo jemu blízká (§ 22 odst. 9 Zákon č. 359/1999 Sb.).

3.4 Ústavní péče

V České republice má mít vždy přednost život dítěte v rodině před péčí ústavní, a to s prioritou rodina biologická (vlastní), rodina náhradní, příbuzná nebo blízká dítěti, rodina zprostředkovaná (úředně), péče ústavní (institucionální). Ústavní péče je ukotvena v zákoně 109/2002 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů. *„Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen „dítě“), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Zařízení spolupracují s rodinou dítěte a poskytují jí pomoc při zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, včetně rodinné terapie a nácviku rodičovských a dalších dovedností nezbytných pro výchovu a péči v rodině. Zařízení poskytují podporu při přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí nebo jeho přemístění do náhradní rodinné péče.“* (zákon 109/2002 Sb. § 1 odst. 2).

Ústavní péče může probíhat zařízeních, a to v diagnostickém ústavu, dětském domově, jakož i v dětském domově se školou a výchovném ústavu.

Ústavní zařízení dále může poskytnout péči a plné přímé zaopatření i zletilým osobám do 26 let, pokud je jejich ústavní výchova zrušena, na základě smlouvy mezi nezaopatřenou osobou a zařízením do jednoho roku od zrušení ústavní výchovy. Jedná se o zletilé osoby, které se připravují na budoucí povolání formou studia. Smlouva je uzavřena na základě žádosti zletilé osoby (Zákon 109/2002 Sb.).

Diagnostické ústavy jsou určeny pro děti s vývojovými problémy nebo chováním, které je třeba diagnostikovat a léčit. Tyto ústavy poskytují multidisciplinární přístup k diagnostice a léčbě, který zahrnuje lékaře, psychologa, pedagoga a další odborníky. Do diagnostických center jsou děti umísťovány na nezbytně nutnou dobu za účelem komplexního (diagnostického) vyšetření. Na základě vyšetření a dle volných kapacit jednotlivých zařízení umísťuje diagnostický ústav děti do dětských domovů, dětských domovů se školou a do výchovných ústavů (Zákon 109/2002 Sb.).

Dětské domovy jsou určeny pro děti, které nemohou zůstat s rodiči nebo jinými opatrovníky kvůli různým důvodům, jako jsou zanedbání, zneužívání nebo neschopnost zajištění péče. Zajišťují péči o děti, které mají nařízenou ústavní výchovu bez závažných poruch chování (Zákon 109/2002 Sb.).

Dětské domovy se školou jsou určeny pro děti, které mají závažné poruchy chování a pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči nebo mají nařízenou ochranou výchovu. Děti v těchto domovech se vzdělávají ve škole, která je součástí zařízení. Navštěvují školu podle svého věku a potřeb, a mají k dispozici kvalifikované pedagogy a další odborné pracovníky, kteří jim pomáhají s učením a osobním rozvojem. Pobyt v těchto zařízeních bývá zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky (Zákon 109/2002 Sb.).

Výchovné ústavy jsou organizovány jako zařízení ústavní výchovy a provozovány Ministerstvem spravedlnosti a Ministerstvem práce a sociálních věcí. Výchovné ústavy jsou určeny pro děti a mládež se závažnými poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova. Zpravidla jsou určeny pro děti a mládež starší 15 let, ale mohou zde být umístěny děti starší 12 let, které mají závažné poruchy chování a uloženu ochranou výchovu nebo děti mladší 15 let, které mají zvlášť závažné poruchy chování (Zákon 109/2002 Sb.).

Shrnutí

Definovali jsme pojem ohrožené dítě, negativní jevy, které na těchto dětech zanechávají následky po celý život. Specifikovali jsme jejich práva, sociálně právní ochranu a orgán sociálně právní ochrany dětí, který nad nimi dohlíží. Dále jsme se zabývali formami náhradní rodinné péče a ústavní výchovou.

Na mapě níže je zpracován přehled všech ústavních zařízení na Moravě dle jednotlivých krajů.

Obrázek 2 Přehled všech ústavních zařízení na Moravě dle jednotlivých krajů (Vlastní zpracování)

4 DĚTSKÝ DOMOV

„Jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte je, aby vyrůstalo v prostředí citově vřelém a stálém. Na první pohled se to zdá být docela samozřejmé a snadno dosažitelné. Ale přece jen je třeba se nad tím zamyslet a někdy i napsat hodně sil.“ (Matějček, 2017, s. 1). Ne všichni rodičové jsou schopni toto životní poslání splnit. Z různých důvodů se o děti nemohou, nebo nedokážou postarat. V tuto chvíli, je na řadě stát, který hledá nejlépe možné alternativní řešení. Pokud selže umístění do příbuzenské rodiny, nebo pěstounské či adoptivní péče, je dítě zpravidla umístěno do ústavní výchovy. Jednou z forem ústavní výchovy je právě dětský domov (Matějček, 2017).

Je to druh školského zařízení pro výkon ústavní výchovy. Zajišťuje péči jinak poskytovanou rodiči, nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu. Návrh na žádost o nařízení ústavní výchovy může podat OSPOD, ale i zákonný zástupce dítěte (Matějček, 2017).

Na provozu dětských domovů se podílí pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci. Pedagogický pracovník (vychovatel) vykonává přímou výchovnou a vzdělávací činnost a o děti na skupině pečuje. Nepedagogické pracovníky zde zastupuje sociální pracovník, účetní, kuchařka a v některých zařízeních i údržbář (Hájek, 2011).

4.1 Důvody umístění dětí do DD

Důvodů k nařízení ústavní výchovy je celá řada. Všechny však zastihuje jeden primární a tím je nefungující rodina. Jedná se o úmrtí rodičů, zdravotní stav rodičů (závažné onemocnění, mentální postižení), výkon trestu, odnětí svobody, nepříznivá sociální situace (nevyřešené bydlení nebo nevyhovující podmínky, ztráta bydlení, nedostatečné ekonomické zajištění, ztráta zaměstnání), zanedbávané, týrané a zneužívané dítě (zák.č.109/2002 Sb.).

Mezi nejčastější důvody umístění dítěte do ústavní výchovy patří:

- **Zanedbávané nebo týrané dítě**, které je přímo vystavené fyzickému, sexuálnímu nebo psychickému týrání. Může se rovněž jednat o zamezení vlivu nebezpečného domácího prostředí jako jsou např. rodinné konflikty, násilí na ostatních členech rodiny, závislost rodičů na drogách, alkoholu apod.
- **Ochrana dítěte v případě**, že rodič či opatrovník závažně onemocněl nebo zemřel a nepodařilo se dítěti najít náhradní rodinnou péči

- **Ekonomické potíže**, kdy nedostatkem finančních prostředků nejsou naplněny základní potřeby dítěte jako je vyvážená strava, základní hygiena, zdravotní péče, ztráta zaměstnání, ztráta bydlení apod.
- **Péče a výchova, rodiče nejsou schopni zajistit adekvátní péči a výchovu**, nejeví o dítě zájem, dochází k zanedbávání školní docházky, děti vedou zahálčivý život a pohybují se v závadném prostředí, případně se přímo podílejí na trestné činnosti
- **Nefungující náhradní rodinná péče** (pěstounská péče), kdy dochází k poruchám chování ze strany dítěte. Pěstouni nezvládají výchovu problémového dítěte, které nerespektuje jejich požadavky (zák.č.109/2002 Sb.).

V případě jakéhokoliv podezření na týrání, zanedbávání nebo jiné špatné zacházení s dětmi mají úřady, instituce nebo i jednotlivci povinnost informovat o této skutečnosti policii nebo státní zastupitelství a tím zajistit potřebnou ochranu dítěte.

4.2 Péče o děti v DD

Současný systém péče o děti v dětských domovech má za cíl naplňovat všechny potřeby dítěte nutné pro jeho harmonický vývoj, jde především o potřeby psychické a emocionální. Zmínit se můžeme o článku 29 Úmluvy o právech dítěte (Sdělení č. 104/1991 Sb.), podle kterého má výchova dítěte směřovat k rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových a fyzických schopností v co nejširším objemu a k přípravě na zodpovědný život dítěte ve společnosti. V této souvislosti došlo k transformaci velkých dětských domovů na dětské domovy rodinného typu, což umožnil zákon č. 109 / 2002 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů, jehož smyslem je co největší přiblížení vnitřního života těchto domovů rodinnému prostředí, vytváření malých, heterogenních skupin. Nespornou výhodou je prosazovaný individuální přístup k dětem, práce s jeho rodinou, vytvoření potřebné intimity a soukromí pro život dítěte. Důležitou součástí je i plánování péče, vycházející z monitorování vývoje dětí a průběžném hodnocení výsledků. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou bez závažných poruch chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova (Sobotková, 2007).

System péče o děti umístěné v ústavní výchově se řídí určitými standardy vydanými Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), účinnými od roku 2015. Jedná se o Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy, zřízeny krajem.

Vychází ze zákona 109/2002 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů, dále školského zákona 561/2004 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů, dále vyhlášky 438/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů a zákonu 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších právních předpisů. Jedná se o soubor určitých kritérii, jejichž cílem je zvýšit kvalitu péče o děti v zařízení a určit stupeň úrovně této péče ve výchovně vzdělávacích, materiálních, personálních a organizačních oblastech (Pacnerová, 2015).

Základní organizační jednotkou je rodinná skupina. V dětském domově lze v jedné budově či ve více budovách v jednom areálu zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin kterou tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Do rodinné skupiny jsou umísťovány děti různého věku a pohlaví. Zařazení dítěte do rodinné skupiny se provádí se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby. Sourozenci se zařazují do stejné rodinné skupiny, pokud tomu nebrání věk, výchovné, vzdělávací či zdravotní omezení (Zákon 109/2002 Sb.).

Dnešní dětské domovy se snaží, co jak nejlépe přizpůsobit prvkům rodinného zázemí. Každá rodinka má svůj kompletně vybavený byt, kde mají děti pokojíčky max. po 3 dětech. Je zde také vytvořeno zázemí pro vychovatele, jedná se o tetu a strejdu, kteří jsou součástí rodinky, střídají se ve dvou týdenním pracovním režimu a jsou stáli. Všichni se dohromady podílí na činnostech a režimu dne. Každá rodinná skupina má k dispozici 24 000 Kč/rok na provoz domácnosti (pečení na oslavy narozenin a svátku, rodinné výlety, kulturní akce (návštěva kina, divadla, ZOO), nákup hygieny a drobnosti na zvelebení bytu (Pacnerová, 2015). Důležitou roli v péči o děti vyrůstající v dětských domovech má vychovatel. Vystupuje zde jako učitel, rádce, přítel a náhradní rodič. Měl by mít odbornou kvalifikaci získanou studiem vysoké školy v oboru speciální pedagogika (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011).

Kvalitní vychovatel je pro děti zdrojem pozitivních citů, poskytuje jim pocit jistoty a bezpečí (Pávková, 2008).

Další důležitou vlastností vychovatele je rozvážnost a značná míra trpělivost spjatá s ovládním vlastního chování a emocí. To umožňuje vychovateli zachovat klidnou hlavu i v případě nevhodného chování dítěte. Vychovatel by neměl jednat unáhleně a vzniklé okolnosti nejlépe řešit s určitým časovým odstupem (Ondráček, 2003).

V rámci edukace vychovatelé vykonávají s dětmi činnosti pravidelné, příležitostné, jednorázové. Pravidelnou činností rozumíme organizovaný denní plán, který je stanoven určitým režimem, sestavují ho vychovatelé ve spolupráci s dětmi a je nastaven na individuální potřeby dané rodinné skupiny a jejich členů. Za příležitostné akce se považují besedy, exkurze výlety, sportovní akce, organizované výlety rodinných skupin, dětské tábory a společné letní a zimní rekreace (Pacnerová, 2015).

ABY SE DÍTĚ CÍTILO BEZPEČNĚ JE NUTNÉ:

- **Respektovat jeho osobnost** – děti přicházející do dětských domovů jsou plně nejistot, úzkostí a neklidu, žijí zkreslenou minulostí a neuvažují o budoucnosti. Což znamená, že nemají své sny, přání a touhy. Jelikož je nejbližší dospělý často opakovaně zklamali, dospělým tedy nedůvěřují. Při práci s těmito dětmi se nejčastěji dopouštíme dvou chyb. Buď je nepřiměřeně litujeme, nebo na nich obtížně hledáme cokoliv pozitivního. Aby děti v dětském domově měly pocit bezpečného klimatu, je důležité, abychom je považovaly za plnohodnotné partnery a důvěřovali jim (Boťová, 2008).
- **Respektovat soukromí dětí** – nikdo by neměl vstupovat do jejich pokoje bez zaklepaní, oslovovat je vždy křestními jmény (Boťová, 2008).
- **Respektovat jeho minulost** – je důležité uvědomit si, že i když život dítěte v rodině nebyl ideální, dokonce mohl být i ohrožující, nelze ho z jeho dalšího života zcela vymazat. Za nevhodné se také považuje utajit dítěti jeho sourozence, nehovořit s ním o jeho rodičích. Může nastat situace, že u dítěte může dojít k idealizování rodičů, a to dítěti nejenže nepomůže, ale může mu to i uškodit. Naopak je nutné tyto skutečnosti aktivizovat formou vzpomínek pomocí rodinných fotografií, spoluprací s rodiči a osobních věcí dětí. Musíme si uvědomit, že bez minulosti nemůže být budoucnost (Boťová, 2008).
- **Respektovat odlišnosti a nedostatky** – pro toto naplnění je základem hluboká znalost dítěte, která je výsledkem přesné diagnostiky a individuálního přístupu. Děti v dětských domovech jsou svým způsobem nemocné, kdy toto pracovníci domova musí vědět a práci s nimi brát jako jednu z možností, jak dětem pomoci (Boťová, 2008).

V rámci edukace vychovatelé vykonávají s dětmi činnosti pravidelné, příležitostné, jednorázové. Pravidelná činnost je organizovaný denní plán, který je stanoven určitým režimem, sestavují ho vychovatelé ve spolupráci s dětmi a je nastaven na individuální potřeby dané rodinné skupiny a jejich členů. Za příležitostné akce se považují besedy, exkurze výlety, sportovní akce, organizované výlety rodinných skupin, dětské tábory a společné letní a zimní rekreace (Pacnerová, 2015).

Pro zmírnění následků přechodu dítěte z rodinného prostředí do dětského domova realizuje dětský domov zvýšenou péči o dítě formou tzv. adaptačního programu s vymezenými úkoly jednotlivých zaměstnanců. Adaptační program se nastavuje na dobu 3 měsíců.

Nedílnou součástí naší pedagogické intervence je zákonem stanovená povinnost pedagogů zpracovávat program rozvoje osobnosti dítěte (PROD). Jedná se o ucelený soubor informací, zpracovávaný vždy pro konkrétní školní rok a konkrétní dítě. PROD je implementován do programu a činnosti s dětmi a je živým nástrojem péče o dítě. S jeho obsahem je dítě seznámeno a může se k němu vyjádřit. Vychovatelé rodinných skupin společně posuzují dosavadní úroveň rozvoje dítěte. Na jejím základě docházejí k objektivním názorům o aktuálních schopnostech, dovednostech a celkové zralosti dětské osobnosti. Posléze stanovují cíle, navrhují metody a prostředky výchovného působení, které by co možná nejvíce umožnily rozvoj dítěte. Tento program je následně vyhodnocován samotnými vychovateli a předkládá, společně s průběžným hodnocením dětí, zástupci ředitele k celkovému vyhodnocení, které probíhá zpravidla 2x za rok (Pacnerová, 2015).

Shrnutí

Charakterizovali jsme Dětský domov a jeho funkci a strukturu. Dále jsme se zabývali důvody umístění dětí do DD a systémem péče. Seznámili jsme se problematikou fungování DD a zákonem stanovenou povinností pedagogů nastavovat program rozvoje osobnosti dítěte, který by měl odpovídat individuálním potřebám dítěte.

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Cíle, metodologie, zkoumaný soubor

Hlavní cíl

Hlavním cílem výzkumné části je zkoumat vliv ústavní péče o tyto děti s cílem jeho následné socializace.

Dílčí cíle

- Charakterizovat osobnost dítěte předškolního věku.
- Popsat typy ohrožení dítěte.
- Zjistit jaké vlivy působí na rozvoj osobnosti dítěte.
- Analyzovat, jak je realizovaná socializace dítěte mimo dětský domov.

Metodologie

V rámci výzkumné části byl realizován kvalitativní výzkum. Dle Hendla (2005) se jedná o proces hledání pochopení konkrétnímu sociálnímu nebo lidskému problému na základě různých metodologických postupů. Výzkumník vytváří komplexní historický obraz, rozebírá různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí výzkum v přirozených podmínkách.

Pro práci byl zvolen jeden z hlavních přístupů kvalitativního výzkumu, osobní případová studie.

Dle Chrásky (2016) se jedná o podrobnou studie specifické perspektivy konkrétního člověka se zaměřením na analýzu minulosti, kontextových faktorů, příčin a postojů, které předcházely souboru zkoumaných jevů. Kromě toho možné příčiny, determinanty, symptomy, zkušenosti a procesy spojené s jimi jsou identifikovány určité události. Při sběru velkého množství dat z jednoho či více zdrojů jde především o zachycení komplexnosti případu, včetně popisů efektů a souvislostí jako celku.

Hlavní výzkumnou metodu bakalářské práce tvořily obsahové analýzy dokumentů, doplněné o pozorování a nestrukturované rozhovory. Listiny obsahovaly osobní údaje vybraných tří dětí, kdy bylo s poskytnutými dokumenty zacházeno jako s citlivými údaji a byly dodrženy veškeré etické zásady. Studiem například lékařských a diagnostických zpráv, programů rozvoje osobnosti dítěte, záznamů z denních a týdenních hodnocení vychovatelů apod. jsem zkoumala příčiny přijetí dětí do dětského domova, jejich adaptaci v zařízení a mimo zařízení, následný systém výchovy v ústavní péči a vlivy ústavní péče na jejich socializaci a adaptaci.

Důkladným rozborem jednotlivých písemností bylo co nejvíce porozumět působení faktorů sociálních, společenských, ekonomických a vzdělávacích včetně interakcí mezi jedinci a daným prostředím v dětském domově (Hendl, 2005).

Pozorování v mých vybraných případových studiích lze označit za dlouhodobé, které probíhalo po řadu let od doby umístění dětí do dětského domova až doposud. Jednalo se o pozorování vlastní (přímé) a zároveň i pozorování nepřímé. Někdy jsou tyto přístupy pozorování označovány jako bezprostřední nebo zprostředkované. Výhodou pozorovací metody je přesnost a objektivita materiálu, možnost získávání informací o nevyslovených či nepřímých jevech a možnosti výzkumu v daném prostředí. Nevýhodou je omezení subjektivity a možnost zkreslení dat vlivem pozorovatele a jeho interpretace (Gavora, 2010).

Rozhovory byly vedeny s vybranými vychovateli, kteří se podíleli na výchově a péči vybraných dětí a sociální pracovníci v přátelském prostředí s možností získat co nejvíce bezprostředních informací. Forma rozhovoru byla nestrukturovaná, začínala od obecnějších otázek a pokračovala ke konkrétnějším tématům a problematikám. Na otázky odpovídali tři vychovatelé a jedna sociální pracovníce převážně volnou formou, a tak většina doplňujících otázek vznikala v průběhu rozhovoru. Po ukončení rozhovoru bylo mou snahou co nejdříve zapsat jejich průběh s cílem zaznamenat co nejpřesněji a největší množství informací.

Nestrukturovaný rozhovor nám nabízí absolutní volnost ve formulaci a pořadí kladených otázek. U nestrukturovaného rozhovoru je velmi důležité dodržet dané téma rozhovoru a jeho cíle (Chráška, 2016).

Zkoumaný soubor

Vzorek respondentů byl záměrně zvolen a byl tvořen třemi dětmi předškolního věku, vychovateli, kteří o dané dítě pečují a sociální pracovníci. Respondenti byli vybráni na základě dvou kritérií:

1. minimální délka praxe v dětském domově 3 roky
2. péče na rodinné skupině o dítě předškolního věku

Jako hlavní metodu kvalitativního výzkumu jsem si zvolila případovou studii. Jsou v ní zaznamenány základní a stěžejní informace, které jsem během výzkumu získala a následně jsou strukturovány do osobní, rodinné, zdravotní, školní, sociální anamnézy. Identifikační údaje a informace byly pro tuto práci vynechány, jakožto pro nepodstatné.

V rámci výzkumného šetření mi bylo poskytnuto nahlédnutí do spisových dokumentů, program rozvoje osobnosti dítěte, adaptační program a osobních listů dětí. Veškeré získané informace jsem použila do vypracování případových studií.

5.2 Případová studie č. 1 – Emil

Osobní anamnéza

Jméno: Emil

Pohlaví: chlapec

Narozen: červenec 2018 v Ostravě

Přijetí do ústavní výchovy, zařízení:

květen 2019 – ZDVOP

říjen 2019 – DD

Důvody přijetí: zanedbaná péče, závislost matky i otce na drogách a alkoholu, nestabilní bytové zázemí a podmínky.

Dosavadní provedena speciální vyšetření

Opakované záněty krčních mandlí, vyšetření ORL

listopad 2019 – odstranění nosních mandlí

květen 2020 – operativní odstranění krčních mandlí

leden 2022 – psychiatrické vyšetření

duben 2022 – psychiatrické vyšetření

září 2022 – psychiatrické vyšetření

srpen 2022 – neurologické vyšetření

leden 2023 – psychiatrické vyšetření

Na základě psychiatrického vyšetření byly Emilovi stanoveny níže uvedené diagnózy s následnou medikací. Důvodem vyšetření bylo nezvladatelné a agresivní chování chlapce v kolektivu dětí.

Diagnózy:

F 941 – reaktivní porucha přichylnosti, dítě v ústavní výchově

F 928 – smíšená porucha chování a emocí

Současný zdravotní stav – časté záněty průdušek a nosních dutin

Rodinná anamnéza

Otec: narozen r. 1974, ve výkonu trestu, vzdělání neuvedeno, r. 2022 – zbaven rodičovské odpovědnosti

Matka: narozena r. 1993, neznámá adresa, základní vzdělání, nyní ve výkonu trestu

Sourozenci: vlastní bratři – narození 2013, 2015, t. č. umístění v dětském domově

vlastní sestry – narozené 2010, 2014, 2017, t. č. umístěné v dětském domově

Školní anamnéza

Chlapec druhým rokem navštěvuje mateřskou školu. Na školní kolektiv dětí se rychle adaptoval, ranní vstávání a pobyt ve školce mu nedělá problém. Do školky se těší. Značné problémy má s chováním. Nerespektuje pokyny učitelek, nedokáže se protřídit základním pravidlům mateřské školy, jakmile se mu nevyjde vstříc, je agresivní na děti i paní učitelky. Učitelé společně s vychovateli podnikali různá intervenční opatření formou domluvy a vysvětlování. Na základě stupňujících se stížností ze stran rodičů a učitelů bylo zažádáno o psychologické vyšetření chlapce. Byla mu diagnostikována smíšená porucha chování a emocí. Emilovi byla nasazena medikace. Začátkem školního roku 2022 zažádáno o pedagogicky psychologické vyšetření a jako podpůrné opatření žádost o asistenta pedagoga. Na základě vyjádření psychiatricky, je žádoucí, ponechat Emila v kolektivním zařízení a tím nepřerušovat jeho socializace.

Sociální anamnéza

V evidenci Orgánu sociálně právní ochrany dětí byla rodina od r. 2010, kdy byl soudem stanovený sociální dohled nad rodinou a z důvodů dlouhodobých konfliktů mezi rodiči, později z nedostatečné péče o nezletilé děti, neplnění rodičovských povinností a drogové závislosti. Mezi rodiči docházelo často ke konfliktům, otec má sklony k požívání alkoholických nápojů, poté se chová agresivně, matka tyto situace řešovala odchodem z domácnosti, případně se uchýlovala k používání návykových látek.

Po narození chlapce Emila, matka chvíli fungovala. Po návratu otce z výkonu trestu v prosinci 2018 se situace nestability rodiny opakovala, docházelo k hádkám, matka začala opět užívat návykové látky. V rodině byly nastaveny sociální služby včetně případové konference, na kterou se rodiče nedostavili. Na základě velmi závadového prostředí byly děti v květnu 2019 okamžitě odebrány a na základě předběžného opatření umístěny do ZDVOP.

Po přemístění Emila a zajištění ochrany bylo vydáno dle §76 odst.1, písm.d. o.s.ř. předběžné opatření o umístění chlapce do daného zařízení. Rodiče nebyli schopni dětem zajistit přijatelné podmínky, jejich dostatečnou péči a výživu, udržet si stávající bydlení. Pro nezletilého Emila a jeho sourozence nebyla nalezena žádná osoba ani z řad pěstounů na přechodnou dobu, která by byla ochotna a schopna převzít jej do své péče.

Na základě rozsudku Okresního soudu a silných citových vazeb, byl chlapec spolu se svými sourozenci v říjnu 2019 umístěn do ústavní péče dětského domova s rodinnými prvky výchova. Protože nedošlo k umístění dítěte do náhradní rodinné péče (NRP) a primární rodina (matka) nejeví o děti zájem, střídavě pobývá ve výkonu trestu, byla v roce 2022 Emilovi a jeho sourozencům prodloužena ústavní výchova.

Za neplnění rodičovských povinností byl otec dle Občanského zákoníku č. 89/2012 § 871/1 zbaven rodičovských práv. Matka nyní pobývá ve výkonu trestu. S dětmi je v nepravidelném telefonickém kontaktu. Pokud je matka na svobodě, o děti nejeví zájem. Jakmile je ve výkonu trestu, probíhají návštěvy dětí, které jsou uskutečňovány ve vězení

Přijetí do ústavní výchovy

V říjnu 2019 byl Emil na základě rozhodnutí Okresního soudu o umístění dítěte do ústavní péče přijat do dětského domova v doprovodu sociální pracovnice, společně se svými třemi staršími sourozenci. Po příchodu byl velmi plačtivý. Jeho zdravotní stav byl dobrý. S ohledem na jeho věk nosil plenky. Jeho řečový projev byl neverbální, hygienické návyky nebyly upevněny. Oční kontakt udržel jen krátce. Pozorována emoční deprivace a výchovné zanedbání.

Ihned po přijetí začalo adaptační období Emila v dětském domově. Na základě zachování sourozeneckých vazeb, byl Emil umístěn společně se svými sourozenci na rodinou skupinu k dalším čtyřem dětem různého věku a pohlaví. Bytové podmínky dané rodinné skupiny jsou přizpůsobeny menším dětem. Pokojíček sdílí společně se svou starší sestrou Ashley. O děti pečují tři vychovatelé. Jedná se o muže a dvě ženy, které děti oslovují teto a strejdo. Jsou stálí, u dětí se střídají na základě rozpisu odpoledních a ranních služeb v době od 6.30 – 22.00 hod. Noční dohled od 22.00 hod zajišťují dvě stálé noční tety, které se ráno střídají s vychovateli.

PROD 2020/2021

V únoru 2020 po uplynutí adaptačního období, byl vychovatel na skupině nastaven PROD, zaměřen vzhledem k Emilovu věku na rozvoj senzomotorické inteligence, kdy dítě prozkoumává a chápe svět pouze díky svým smyslovým vjemům a motorickým dovednostem. Jednalo se o prohlubování hrubé a jemné motoriky, rozšiřování slovní zásoby, nastavení pravidelného denního režimu, upevňování základních vzorců chování a hygienických návyků, které u Emila nebyly vytvořeny. Dalším stanoveným cílem v rámci možností bylo podporovat kontakty s biologickou rodinou.

V rámci dopoledních činností chodil s vychovatelem procházky, hrál si na dětském hřišti a pískovišti a v případě nepříznivého počasí vytvářel na bytě s pomocí vychovatelů různé výrobky. Vlivem pravidelnosti v každodenním dodržování nastaveného režimu se naučil po obědě usínat, a tím dodržovat odpolední klid. Jeho emoční reaktivita byla vlivem nového prostředí neustálená. Občas jeho chování bylo vzdorovité, v postýlce byl plačtivý. Denně před spaním se chlapci četli pohádky.

V oblasti hrubé motoriky se naučil samostatně chodit po schodech dolů a během léta se naučil jezdit na odrážedle. K velkému rozvoji došlo v oblasti jemné motoriky, kdy si s oblibou hrál s dřevěnými kostkami, stavěl z nich komíny, začal si vyžadovat prohlížení knížek, kde s radostí pojmenovával zvířátka, věci.

Velké pokroky nastaly v řečové oblasti. Zpočátku byl jeho projev neverbálního charakteru, ale všemu rozuměl. Postupně začal používat jednoduchá slova, snažil se opakovat pojmenované věci ve svém dětském žargonu.

V sebeobslužných a hygienických dovednostech se naučil jíst lžící, sám se snažil oblékat a pomalu si sedat na nočník.

V oblasti emočního vývoje si Emil zvykl na střídání vychovatelů, postupně jich začal oslovovat máma, táta. Jakmile se stalo, že na bytě sloužil někdo jiný, byl plačtivý. V kolektivu děti byl velmi oblíbený a dívkami opečovávaný. Během podzimu začal být Emil často nemocný. Přes opakující se záněty mandlí mu byly v květnu 2020 operativně odstraněny.

Během krátkého období se Emil postupně začlenil do dětského kolektivu. Jako nejmladšímu členu skupiny mu byla poskytována individuální péče. Postupně docházelo k dosycování základních biologických a psychických potřeb, včetně posilování attachmentu mezi chlapcem a vychovatelem, kteří se o danou skupinu starají.

V tomto období Emil neměl žádný kontakt s rodinou. Matka o děti nejevila zájem, děti nenavštěvovala, pouze jim párkrát zavolala, přestože byla k návštěvám sociální pracovníci vyzvána. V březnu 2021 byla podána žádost o přijetí Emila do mateřské školy. Na základě žádosti byl Emil od nového školního roku přijat.

PROD 2021/2022

Plán rozvoje osobnosti byl zaměřen na rozvoj sociálních dovedností, na získání předpokladů pro sociální interakci a komunikaci a začlenění se do nového dětského kolektivu. Dále upevňování a rozvíjení již nabytých hygienických a sebeobslužných dovedností. Cílem plánu rozvoje bylo odbourání nošení plen přes odpolední spaní, používat WC, dbát na mytí rukou před a po jídle, po použití WC, v rámci stolování používat příbor.

Emil v září nastoupil do mateřské školy. Rychle se začlenil do školního kolektivu, zvykl si na pravidelný denní režim. Do školky se těšil. Začaly se upevňovat hygienické návyky a postupně se naučil chodit na WC.

Velké pokroky nastaly v řečové oblasti, rozšířil si slovní zásobu s jasnější srozumitelností, začal skládat krátké věty. Došlo k zdokonalení v jemné motorice, kdy samostatně uchopoval tužku a čmáral na papír. Byl schopen přiřadit základní geometrické tvary k příslušným otvorům.

K výrazným změnám po psychické stránce začalo docházet, když děti začala kontaktovat matka. Před Vánocemi 2021 je osobně navštívila a přislíbila, že si je vezme domů. Bohužel tento závazek nesplnila, a naopak i přes snahu vychovatelů, další kontakty a komunikaci s dětmi neprohlubovala.

Během krátké doby se u Emila zhoršily projevy v chování. Stupňovala se vzdorovitost až agresivita vůči dětem i vychovatelům. Od starších dětí se naučil vulgarismy. Opakem tohoto chování byla mnohdy neskutečná lítost. Byl nevyzpytatelný, dostával návaly vzteku a lítosti. Emilovy obtíže s ovládním emocí se postupně promítly i v kolektivu dětí v mateřské škole. Vzdorovité vztekání se stupňovalo až k napadání kamarádů, vykřikováním vulgárních slov kousáním a kopáním do dětí i učitelek. Po vyčerpání veškerých nápravných metod byl Emil objednan na psychiatrické vyšetření, kde mu byla nasazena medikace. Koncem školního roku se zlepšilo jeho sebeovládání, došlo k omezení agresivních projevů a výkyvů nálad. V květnu bylo zažádáno ze strany mateřské školy a s naším souhlasem o asistenta pedagoga.

Velké pokroky u Emila nastaly v oblasti hrubé motoriky, během prázdnin se naučil jezdit na malém kole a začal projevovat zájem o koupání v bazénu, který je součástí dětského domova. K návštěvě matky již nedošlo, jednou za měsíc je s dětmi v telefonickém kontaktu.

PROD 2022/2023

V září 2022 po náročné adaptaci Emila do nového prostředí mateřské školy byl opět nastaven plán rozvoje zaměřený na celkový rozvoj dítěte předškolního věku zejména v oblasti grafomotoriky a kognitivních funkcí.

S nástupem do mateřské školy, na kterou se Emil velmi těšil, se opět objevilo vzdorovité chování, které se stupňovalo. Problémové chování chlapce se řešilo s vychovateli dětského domova. Učitelé společně s vychovateli podnikali různá intervenční opatření formou domluvy a vysvětlování. Na základě stupňujících se stížností ze stran rodičů a učitelů bylo zažádáno o opětovné psychiatrické vyšetření. Emilovi byla upravena medikace. Po konzultaci s psychiatrickou je žádoucí, ponechat Emila v kolektivním zařízení a tím nepřerušovat jeho proces socializace. Nyní se čeká na asistenta pedagoga.

V rámci kognitivního vývoje se Emil jeví jako zdravý chlapec. Jeho nejoblíbenější pasivní činnosti je skládání puzzle a jiných dětských skládaček.

Neustále na sebe strhává pozornost a vyžaduje si individuální přístup. Strojdomovi/vychovateli začal říkat tatínku. Jeho sociální dovednosti jsou přiměřené jeho věku. Je vnímavý a schopen se naučit krátké říkánky. V současné době je Emil již bez plen, a to i v noci.

5.3 Případová studie č. 2 – Sebastián

Osobní anamnéza

Jméno: Sebastián

Pohlaví: chlapec

Narozen: červenec 2017

Důvod umístění: Špatné rodinné a osobní vztahy v neúspěšné NRP

Přijetí do ústavní výchovy, NRP, osvojení:

červenec 2017 – přechodná pěstounská péče

únor 2018 – NRP – pěstounská péče

březen 2019 – ZDVOP

srpen 2021 – Ústavní péče dětský domov

srpen 2022 – osvojení

Diagnóza:

R 620 – opožděný vývoj řeči

Rodinná anamnéza

Otec: v rodném listu neuveden

Matka: narozena 1991

Sourozenci: vlastní sestra – narozená 2016 - žije s matkou

Matka Sebastiana žije se svou dcerou (biologická sestra chlapce) u svých rodičů, otec dítěte matku opustil během těhotenství. Není uveden v rodném listě Sebastiáná. Matka na nátlak svých rodičů se Sebastiáná ihned po narození zřekla z důvodů tíživé životní situace. Na základě neplnění svých rodičovských povinností byla zbavena rodičovských práv dle Občanského zákoníku č. 89/2012 § 871/1 a dítě bylo navrženo Krajským úřadem k adopci nebo pěstounské péči.

Sociální anamnéza

Sebastian byl na základě rozhodnutí Okresního soudu v červenci 2017 rozsudkem umístěn do přechodné pěstounské péče. Během šesti měsíců se našla pěstounská rodina a Sebastian byl v únoru 2018 na základě předběžného opatření, následně po rozhodnutí Okresního soudu rozsudkem umístěn do pěstounské péče. Bohužel, k ukončení péče došlo po 11 měsících, kdy rodina nezvládala výchovu chlapce.

Jelikož se pro chlapce nepodařilo najít další vhodné osvojitele, byl v březnu 2019 na základě předběžného opatření umístěn do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc do 3 let. Během půlroční doby, kdy se neustále prodlužovalo předběžné opatření a hledala vhodná pěstounská nebo osvojitelská rodina byla v září 2019 Sebastiánovi Okresním soudem nařízená Ústavní výchova.

V srpnu 2021 opět na základě soudního rozhodnutí o přemístění byl chlapec přijat do dětského domova. Po neúspěšném hledání pěstounské rodiny byl Sebastián ve spolupráci se sociálními pracovníky a Krajským úřadem navržen do registru mezinárodní adopce. Během jednoho roku pobytu v dětském domově se pro Sebastiána našla vhodná adoptivní rodina. V květnu 2022, v rámci adaptačního plánu se chlapec začal připravovat do této rodiny. Adaptace na novou rodinu proběhla bez problémů. V červenci 2022 na základě rozhodnutí Městského soudu v Brně bylo vydáno Usnesení o péči před osvojením, o utajení péče před osvojením, o oprávněných souvisejících s osobní péčí o nezletilého se Sebastián předává do péče před osvojením budoucím osvojitelům. Tímto usnesením byla Sebastiánovi ukončena ústavní výchova.

Přijetí do ZDVOP

Chlapec byl přijat do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v doprovodu sociální pracovníce v dobrém zdravotním stavu. S ohledem na jeho věk nosil pleny. Jeho řečový projev byl slabý, používal krátké věty s omezenou slovní zásobou. Neuměl žádné říkanky a jeho kognitivní vývoj byl celkově zaostalý. Neudržel zrakový kontakt a neustále těkal očima. Byl umístěn na rodinnou skupinu se společně starými dětmi. Proběhlo u něj logopedické vyšetření s následnou diagnózou R 620 opožděného vývoje řeči. Ze závěru klinického logopeda vyplynulo, že pokud se budou s chlapcem pravidelně cvičit logopedická cvičení, je velká pravděpodobnost pro běžný vývoj řeči.

Během pobytu v dětském centru byl v péči odborného neurologa, psychologa a psychiatra, z důvodů rozličných forem sebepoškozování a agresivity způsobené nestálým prostředím s málo podnětnými prvky. U Sebastiána se také projevovaly autistické prvky. Zpočátku se Sebastian jevil jako živé, výchovně zvladatelné dítě. Během krátké doby se u něj začaly projevovat častější výkyvy nálad, opoziční chování vůči dětem i dospělým včetně fyzické agrese, škrábání, kousání, házení hračkami. Plačtivost se stupňovala v rámci intenzity, až do úplného vyčerpání, kdy po zklidnění si nepamatoval, co dělal. Tyto stavy zejména

nastupovaly, pokud došlo k nějaké změně, zátěžové situaci nebo mu nebylo vyhověno. Při běžných činnostech býval zbrklý, jeho emoční stránka byla velmi kolísavá.

Z rozhovorů s pečujícími vychovateli vyplynulo, že chlapec dokáže být velmi milý, rád se tulí a mazlí, má přetrvávající pohybové stereotypie (kývání tělem) i určitý motorický neklid. V rámci výše uvedených potíží prošel Sebastián neurologickým a psychiatrickým vyšetřením a byla mu předepsána medikace.

PROD 2019/2020

V červnu 2019, po uplynutí 3měsíčního adaptačního programu, kdy se chlapec pomalu začleňoval do nového prostředí, byl vychovateli na základě jeho kognitivních a sociálních schopností nastaven PROD, zahrnující výchovně vzdělávací činnost. Jednalo se především o rozvoj jemné a hrubé motoriky a rozvoj řeči. Pomocí hraček a obrázků se Sebastián učil chápat různé souvislosti a významy slov. Docházelo k rozvoji představivosti a fantazie a obohacovala se jeho slovní zásoba. Velký význam to mělo na jeho zrakové vnímání, kdy vydržel poslouchat krátké pohádky. V oblasti hrubé motoriky se chlapec ušil jezdit na odrážedle, kopat do míče a rád si hrál na pískovišti. Veškeré tyto činnosti byly realizovány formou hry a byl brán zřetel na Sebastiánovy individuální potřeby.

PROD 2020/2021

Upevňování již nabytých dovedností. V tomto programu se vychovatelé zaměřili na rozvoj sebeobsluhy, samostatnosti a hygienických návyků. Byly stanovené cíle, jako mytí rukou po toaletě, odbourání plen přes den, samostatnost při oblékání, používání příboru při stolování. V rámci rodinných a sociálních vztahů byl kladen důraz na začlenění chlapce do kolektivu dětí a následné umístění do mateřské školy. Sebastiánovi byly poskytnuta logopedická péče. V rámci terapie navštěvoval 2x týdně snouzelen, muzikoterapii a senzomotorickou terapii. S nastavenou zdravotní péčí se v dětském domově pokračovalo až do konečného umístění chlapce do adoptivní rodiny, kde došlo k seznámení se zdravotním stavem a předání veškeré zdravotní dokumentace příslušnému úřadu.

Přijetí do ústavní výchovy v dětském domově

V srpnu 2021 na základě soudního rozhodnutí bylo rozhodnuto o přemístění chlapce do ústavní péče a Sebastian byl přijat do dětského domova na rodinnou skupinu k dětem přibližně stejného věku. Po příchodu měl Sebastián problémy s kamarády, kdy jim ubližoval především kousáním. Na základě empatického a láskyplného citění vychovatelů se Sebastianovo chování vůči ostatním dětem umírnilo. Problém ve změně chování nastal tehdy, pokud byl za něco napomenut. Postupem času se eliminovaly i tyto afekty a Sebastián si na nové prostředí zvykl. Dětský pokoj sdílel společně se stejně starým chlapcem. V rámci rodinky se na bytě střídali dva stejní vychovatelé (teta a strejda). Zázemí bytu bylo přizpůsobené menším dětem. K volnočasovým aktivitám patřila tělocvična se žíněnkami, malá horolezecká stěna velká zahrada s dětským hřištěm, velkým pískovištěm a bazénem.

PROD 2021/2022

Jakmile proběhlo adaptační období, byl chlapci jeho vychovateli na základě jeho celkové zralosti nastaven program rozvoje osobnosti dítěte, který je živým nástrojem péče o dítě. Byl nastaven tak, aby navazoval a rozvíjel již započatou péči vychovatelů z dětského centra. Sebastián dělal velké pokroky, jeho slovní zásoba se rozšiřovala, naučil se krátké básničky, začal být zvědavý, neustále se na něco ptal. Přes den přestal nosit pleny a používat WC. Došlo k upevnění hygienických návyků, večer si nezapomněl vyčistit zuby. V sebeobslužných dovednostech se také zlepšil, sám se naučil oblékat a rád si vybíral věci, ve kterých bude chodit. Ke svým hračkám se začal chovat svědomitě, přestal je ničit, hlídal si je a uklízel. K vychovatelům si vytvořil pěkný vztah, rád se mazlil. Před spaním mu byly předčítány pohádky. Protože Sebastian z kapacitních důvodů nebyl umístěn do mateřské školy, probíhala u něj v dopoledních hodinách výchovně vzdělávací činnost formou různých interaktivních her. K rozvoji hrubé motoriky docházelo v rámci volnočasových aktivit, kde Sebastián využíval interaktivní hřiště, které je součástí dětského domova, rád si hrál s dětmi na pískovišti, jezdil na kole.

Během pobytu chlapce v dětském domově se v květnu 2022 podařilo Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí (UMPOD) najít Sebastianovi vhodné adoptivní rodiče. Ve spolupráci s daným úřadem, sociální pracovníci dětského domova a vychovateli, kteří o Sebastiáná pečovali začala adaptační příprava Sebastiáná na novou rodinu.

Individuální práce s dítětem v průběhu procesu mezinárodního osvojení

Začátkem května byli vychovatelé Sebastiána sociální pracovníci z UMPOD seznámení s průběhem procesu osvojení. Na základě doporučeného postupu se určil pouze jeden vychovatel, který o osvojitelích s chlapcem hovořil. O žadatelích mluvil jako o návštěvě, která za ním přijde, oslovoval je teto, strejdo, nebo křestními jmény. Tyto rozhovory probíhaly vždy bez přítomnosti ostatních dětí. Než došlo k osobnímu kontaktu, byly chlapci předkládány fotografie osvojitelů, které byly předem, společně s písničkami v němčině, zaslány úřadem na dětský domov. Fotografie se Sebastianovi ukazovaly a určený vychovatel si s chlapcem o tetě a strejdovi povídal. Taktéž mu byly pouštěny německé písničky, společně s oblíbenými pohádkami, které byly v němčině. Tato příprava měla přispět k lepší adaptaci chlapce na nové tváře a k pomalému nevnímání odlišného jazyka.

K první návštěvě osvojitelů se Sebastianem došlo po týdenní procesu na krátkou dobu a za přítomnosti vychovatele. Osvojitelé si našli v blízkosti dětského domova ubytování a v průběhu dvou týdnů Sebastiána začali pravidelně navštěvovat. Pořádali společné procházky a výlety. Ke konci si jej brávali i přes noc. Chlapec si je oblíbil. Od června 2022 byl Sebastián svěřen do péče před osvojením a rodiče ho odvezli do Brna, kde měli na dva měsíce pronajatý byt a pokračovali v adaptačním procesu.

5.4 Případová studie č. 3 – Erik

Osobní anamnéza

Jméno: Erik

Pohlaví: chlapec

Narozen: únor 2015

Důvody umístění v zařízení: zanedbání péče

Přijetí do ústavní výchovy, NRP:

2015 – ZDVOP

06/2016 – v péči matky

08/2016 – ZDVOP

2018 – DD

Rodinná anamnéza

Otec: není uveden v rodném listu

Matka: narozená 1993

Sourozenci.: vlastní bratři – 2016, 2017, 2018

vlastní sestry – 2013, 2014

Matka od září 2014 vedena v evidenci OSPOD z důvodů podezření na zanedbání zdravotní péče dcer. Byl stanoven dohled nad rodinou. V dubnu 2015 byly dcery svěřeny rozsudkem Okresního soudu do pěstounské péče babičky, z důvodů zanedbané péče ze strany matky. Matka však v té době již měla syna Erik a během dalších tří let se jí narodily další tři synové. Erik byl ihned po narození umístěn do ZDVOPU. V březnu 2019 byl nařízen dohled nad dětmi, a to za situace, kdy matčina péče o děti byla problematická a bylo prokázáno, že matka se uchyluje k fyzickému násilí u dětí, kdy vývoj všech třech dětí, které jsou aktuálně v péči matky, byl soudem vyhodnocen jako ohrožený s tím, že matku je nezbytné neustále kontrolovat a situaci v rodině monitorovat s ohledem na velmi nízký věk dětí. Během sociálního dohledu byla matce poskytnuta veškerá sociální a finanční pomoc, včetně sociálního bytu. Matka však platby spojené s bytem nehradila a byla nucena se vystěhovat. Od r. 2020 bydlí s dětmi v Azylovém domě pro matku a dítě, k dispozici má pouze jeden pokoj, pobírá přídavky na děti, rodičovský příspěvek a dávky hmotné nouze.

Z výše uvedených důvodů, kdy se situace v rodině nelepšila je nyní podán návrh na nařízení ústavní výchovy všech zbylých třech dětí. Žádné z dětí nemá uvedeného otce v rodném listu, takže ani péče dalšího zákonného zástupce zde není možná.

Sociální anamnéza

Erik se narodil mimo manželství, otec v rodném listě není uveden, jako třetí dítě v pořadí, předčasně ve 28. týdnu gravidity s porodní váhou 1100 g. V březnu 2015 byl u chlapce proveden nutný operativní zákrok stomie ze střeva (umělý vývod), kdy v budoucnu bylo plánováno, že bude možno umělý vývod odstranit.

V dubnu 2015 byl Erik předběžným opatřením umístěn do péče Dětského centra pro děti do 3 let, které je součástí ZDVOPU, neboť matka chlapce nebyla na jeho převzetí zcela připravena, nesouhlasila s přemístěním syna do dětského centra, avšak v nemocnici si dítě taktéž nepřevzala. V té době nebyla k dispozici ani vhodná pěstounská rodina na přechodnou dobu, která by přijala dítě se zdravotním omezením.

V červenci 2015 byla u Erika Okresním soudem nařízená Ústavní výchova a chlapec byl svěřen do péče Dětského centra. Po umístění matka Erika často navštěvovala a v průběhu si vytvářela stabilní podmínky pro získání syna zpět do své péče. V červnu 2016 na návrh matky byla chlapci zrušena ústavní výchova. V té době matka již pečovala o dalšího narozeného syna. Matka péči o Erika nezvládla a během dvou měsíců ze zdravotně sociálních důvodů se chlapec ocitl zpět v dětském centru. Byl zde umístěn na základě dohody ze strany matky. V říjnu 2016 byl proveden operativní zákrok, kdy došlo k odstranění umělého vývodu. Následovala zdravotní rekonvalescence a bylo vhodné, aby se toho matka účastnila, neboť bylo nutné podávání kašovitě stravy, kdy střeva Erika nebyly zvyklé na jakoukoliv stravu a mohlo dojít k jejich ucpaní.

Matka Erika v té době již byla opět gravidní, zácvičku se neúčastnila a o dítě přestala jevit zájem. Posléze uvedla, že není schopna se o syna postarat, protože má obavu, že by zvláštní péči o Erika nezvládla, kdy měla doma půlročního syna a byla gravidní. Po opětovném umístění Erika do dětského centra, jej naposledy navštívila v březnu 2017. Protože nebyla zajištěna žádná příbuzná osoba, která by byla schopna péči o nezletilého Erika převzít, byla mu opět v červenci 2017 Okresním soudem nařízena ústavní výchova. Vzhledem k věku Erika, kdy pobyt v dětském centru je do 3 let, bylo v listopadu 2018 rozhodnuto o přemístění chlapce do ústavní výchovy dětského domova, kde je doposud.

O Erika se občas zajímá jeho babička, která má v pěstounské péči jeho starší sestry. V létě 2019 Erik trávil u babičky týdenní dovolenou, a tak byl poprvé v kontaktu se svými staršími sestrami. Občas se babička o Erika telefonicky zajímá, nyní o Erika projevila zájem i hostitelská rodina. Matka Erika v červenci 2020 žádala o zrušení ústavní výchovy a tím bylo zahájeno řízení o ústavní výchově, v rámci, kterého soud zkoumal, zda jsou podmínky pro to, aby ústavní výchova u Erika nadále trvala. Po právním posouzení všech patřičných okolností byl návrh zamítnut. K biologické rodině nemá žádné citové vazby. Nyní je Erik již pátým rokem v péči ústavní výchovy, je plně adaptován na podmínky dětského domova a je žákem první třídy.

Školní anamnéza

V dubnu 2018 Erik nastoupil do mateřské školy. Během krátké doby začaly ze školky chodit upozornění na nevhodné chování chlapce, používání vulgárních slov, posměšky a napadání kamarádů. Během covidové pandemie se toto chování ustálilo a Erik nastoupil do předškolního vzdělávání. Ve školním prostředí byl velmi šikovný, učiteli chválený a hodnocený jako bystrý, kamarádský, pozitivně laděný v kolektivu děti oblíbený chlapec. I přes celkovou zdatnost byl na základě pedagogicky – psychologického vyšetření Erikovi navržen odklad školní docházky. Nyní je žákem první třídy.

Přijetí do ústavní výchovy v dětském domově

Erik byl do dětského domova přijat v lednu 2018 v doprovodu vychovatelky dětského centra. Po předání spisových dokumentů, osobních věci a hraček chlapce, byl umístěn na rodinou skupinu mezi děti rozdílného věku, kde byl nejmladší. Pečující vychovatelé byli dvě tety a strejda. Během adaptačního období si Erik rychle zvykl na prostředí dětského domova a zázemí bytu včetně dětí, se kterými jej sdílel. Jeho verbální úroveň byla adekvátní jeho věku, měl velkou slovní zásobu, rad komunikoval, jak se svými vrstevníky, tak s vychovateli. Jeho grafomotorický vývoj byl na úrovni tříletého dítěte, uměl správně uchopit pastelku. Rád kreslil a vybarvoval jednoduché omalovánky. V kolektivu dětí se choval přirozeně, rád si s nimi hrál. O hračky se dokázal rozdělit. Měl vybudovanou autoritu k dospělým, občas na sebe strhával pozornost svou bezprostředností. V kolektivu dětí byl oblíbený, kamarádský. V oblasti jemné a hrubé motoriky nebyly žádné zjevné nedostatky, byl zručný a pohybově nadaný. Jevil se jako usměvavé a velmi zvědavé dítě, které vyrůstalo v dostatečně podnětném prostředí. Občas býval tvrdohlavý a rád si prosazoval své, adekvátně k věku tříletého dítěte.

Měl zvládnuté hygienické návyky. Občasné večerní pomočování a neudržení stolice bylo způsobeno jeho zdravotními problémy a jednalo se pouze o dočasný jev. V dubnu bylo zažádáno o umístění chlapce do mateřské školy. Na základě žádosti byl přijat a od září 2018 nastoupil do školky.

PROD 2018/2019

Vývoj tříletého dítěte je obdobím rychlého růstu a rozvoje. Začíná se stávat čím dál samostatnějším a soběstačnějším. Je důležité mít na paměti, že některé děti se mohou v některých oblastech rozvíjet rychleji než v jiných. Na základě individuality Erika byl vychovateli sestaven plán rozvoje dítěte zaměřený na oblasti, které se dají u tříletého dítěte rozvíjet. V rámci kognitivního vývoje se vychovatelé zaměřili naučit Erika poznávat barvy, rozlišovat velikosti a tvary předmětů, rozvíjet slovní zásobu chlapce čtením a prohlížením knížek. Rozvíjeli jemnou motoriku a grafomotoriku podnětnými předměty jako jsou omalovánky, obkreslovací tabulky, kreslení. V oblasti hrubé motoriky nabídli chlapci pohybové aktivity na dětském hřišti dětského domova, naučit se házet a chytat míč, stoupat po schodech oběma nohama, používat nože a vidličky při jídle. V sebeobslužných dovednostech, se jednalo o oblékání a vysvlékání, mytí rukou a zubů, používání toalety a samostatné stravování. Cílem péče bylo nenásilné začlenění Erika do kolektivu dětí dětského domova, návyky pravidelných činností a dodržování režimu. Protože byl Erik v jídle docela vybíravý, dalším cílem bylo dbát na pravidelnou a pestrou stravu, pohyb a pravidelný spánek. Další cíl, který si vychovatelé stanovili bylo sociální začlenění Erika do širší společnosti návštěvou kin, zoologické zahrady, nákupních center a jiných společenských míst a posílit vztah a spolupráci s biologickou rodinou.

Na základě výše stanovených cílů a vlivu péče vychovatelů o chlapce došlo k ustálení psychického, fyzického a emočního vývoje. Došlo k rozšíření slovní zásoby, zapamatoval si krátké básničky a po vychovatelích před spaním vyžadoval čtení pohádek, naučil se poznávat základní barvy, názvy zvířat a osob. Měl velkou představivost a byl zvědavý. Při hraní preferoval aktivní hraní, naučil se jezdit na kole, rád si hrál s míčem, využíval možnosti dětského hřiště a velkého pískoviště. Přestal se bát vody a s pomocí rukávku a kruhu se naučil plavat v bazénu, který je také součástí dětského domova. Od dubna začal navštěvovat mateřskou školu. Ve školce se mu líbilo, těšil se tam. Erik od dvou měsíců vyrůstá v ústavní péči, matka o něj dlouhodobě nejevila zájem, s výjimkou žádosti o zrušení ústavní výchovy, kterou matka podala na základě nátlaku sociálních pracovníků, Erik neměl k matce žádné vazby.

Nemluvil o ni a říkal, že si ji nepamatuje. Jediným kontaktem s biologickou rodinou byla babička Erika, která má v péči jeho dvě starší sestry. Přestože se ozvala po více jak půlroční době, zažádala o prázdninový pobyt Erika a na základě prošetření sociálních podmínek byl pobyt u babička schválen a Erik tam strávil necelých čtrnáct dní, kdy jej předčasně přivezla zpět do dětského domova s výmluvou, že má strach, ať stihne plánovanou rekreaci dětského domova v Chorvatsku.

PROD 2019/2020

Byl nastaven nový program rozvoje dítěte navazující na upevňování již stávajících dovedností a rozšíření o další edukační možnosti vzhledem k individualitě a potřebám chlapce. V oblasti osobní hygieny dohlížet na pravidelné čištění zubů, samostatně používat WC, mytí rukou před a po jídle, denně si měnit spodní prádlo. V sebeobslužných dovednostech se zaměřili na zavazování tkaniček u bot, výběr oblečení dle aktuálního stavu počasí, umytí hrníčků a talířku po jídle, uklízení hraček a poskládání vlastního oblečení. V rámci chodu rodinné skupiny a víkendovým výletům, na kterých se vychovatelé domlouvají společně s dětmi, seznámili Erika s běžnými dopravními prostředky a vzhledem k umístění dětského domova, který se nachází pod horami obklopen lesy, přiblížili chlapci život ve městě. Na rodinných komunitách společně probírali fungování rodiny, roli otce a matky. V oblasti zdravého životního stylu a prevenci proti sociálně patologickým jevům, byly Erikovi předčítány dětské knížky s danou tematikou. Zaměřili se taktéž na pravidelné dodržování pitného režimu. V rámci socializace poskytnout Erikovi účast na kulturních a sportovních akcích pořádaných dětským domovem, jako jsou mikulášská besídka, vystupování na Vánočním koncertu v kostele. Nastavení PRODU mělo vést k celkovému rozvoji chlapce s jeho následnou socializací nejen do podmínek dětského domova.

Po úspěšné adaptaci a začlenění Erika do zařízení dětského domova, na danou rodinnou skupinu a mateřskou školu se začaly u Erika projevovat mírné problémy v chování, začal být vulgární, bil mladší děti. Toto chování zasahovalo do školního procesu. V dětském domově provokoval starší děti, k mladším se choval agresivně. Během krátké doby bylo vychovateli zjištěno, že Erikovo chování bylo způsobeno špatným vlivem starších kluků na rodinné skupině, kde mu během nepřítomnosti vychovatelů nadávali a ubližovali. Na základě těchto skutečností byl Erik přemístěn na jinou rodinnou skupinu mezi děti přibližně stejného věku. Přestože to pro chlapce byla opětovná změna, jeho adaptace na bytové podmínky a prostředí byla rychlá.

PROD 2020/2021

V září Erik nastoupil do předškolního ročníku mateřské školy. Během listopadu 2020 přišla pandemie COVID-19 a postupně docházelo k uzavírání veškerých školských zařízení. Erik společně s ostatními dětmi zůstali doma. Vzhledem k dané situaci byl program rozvoje zaměřen na edukační proces dítěte před vstupem do první třídy a opětovné upevňování již nabytých dovedností. Ve spolupráci s učiteli mateřské školy a na základě chlapcovy úrovně schopnosti, dovednosti a vědomosti vytvořili vychovatelé předškolní vzdělávací plán. Plán byl zaměřen na rozvoj jemné motoriky, grafomotoriky, zrakového vnímání, vnímání prostoru a prostorové představy, rozvoj komunikačních dovedností, sluchového vnímání a paměti, základních matematických představ a sociálních dovedností. Nabídli chlapci spoustu podnětných a různorodých pomůcek od skládání puzzle, deskových her, obrázkové doplňovačky, tematické pracovní listy, poslech pohádek, spontánní pohybové aktivity v přírodě a spoustu dalších činností rozvíjejících jeho osobnost s cílem připravit chlapce na vstup do první třídy. Jednalo se o tzv. online předškolní vzdělání. Bohužel tato forma měla negativní dopad na socializaci Erika, který přestal být v kontaktu se svými kamarády mimo dětský domov. Vzhledem k dané situaci Erik podstoupil pedagogicky – psychologické vyšetření z důvodů posouzení školní zralosti. Na základě vyšetření mu byl doporučen odklad školní docházky.

PROD 2021/2022

Na základě přestupu Erika na jinou rodinnou skupinu se jeho chování zlepšilo. Z důvodů odkladu školní docházky Erik po prázdninách nastoupil do předškolního vzdělávání mateřské školy. Program rozvoje byl vychovateli nastaven na rozvoj sociálních dovedností a jako cíle byly stanoveny upevňovat v Erikovi vědomí povinnosti, zodpovědnosti a ohleduplnosti. Přirozeně a nenásilně Erika zapojovali do každodenních činností. Taktéž docházelo k upevňování jemné motoriky a grafomotoriky. V oblasti výchovného působení na Erika se vychovatelé snažili postupovat jednotně a shodně a při problémových situacích zkoušeli různá možná řešení. Jako hlavní formu činnosti používali hru, jakožto vhodný nástroj k harmonickému formování chlapce. V sebeobslužných dovednostech si kladli za cíl samostatnost chlapce při sprchování, poskládání a uložení oblečení do skříně, pomoc při drobných domácích pracích jako je např. vynést koš, umýt si hrníček atd. Erik byl také zapojen do kulturních akcí pořádaných dětským domovem. Jednalo se o mikulášskou besídku, zpívání při rozsvícení vánočního stromu, vystupování na vánočním koncertě v kostele. Taktéž byl nastaven plán na spolupráci s rodinou a hostitelskou péčí.

Bohužel matka o Erika během roku projevila zájem pouze jednou, a to na velmi krátkou dobu, kdy přišla i s mladšími sourozenci. Erik však po chvíli z návštěvní místnosti odešel a za matkou již nechtěl jít. V červnu byl s ostatními dětmi na třítydenním pobytu v lázních. Erik je veden v registru Krajského úřadu pro umístění do pěstounské péče.

5.5 Závěr výzkumného šetření

Vlivem péče a profesního přístupu vychovatelů by se dalo říct, že adaptace Emila do ústavní péče dětského domova a jeho následná socializace byla úspěšná. Chlapec je nyní adaptovaný na podmínky dětského domova, jeho fyzický a sociální vývoj je srovnatelný s dítětem vyrůstajícím v podnětném prostředí. Matka je nyní opět ve výkonu trestu a telefonické kontakty jsou pouze na upozornění věznice. Jakmile je z výkonu trestu propuštěna, nejeví o děti zájem. Tyto neustále výkyvy kontaktu matky s dítětem mají negativní dopad na jeho psychický vývoj. Tato skutečnost se odráží v jeho agresivním chování, převážně v kolektivu dětí mateřské školy. Společně se svými sourozenci je veden v registru Krajského úřadu pro umístění do pěstounské péče. Bohužel se doposud nenašli vhodní pěstouni. Momentálně si jej do hostitelské péče brává maminka spolužačky z mateřské školy.

V případové studii chlapce Sebastiana bylo výzkumným šetřením zjištěno, že vliv ústavní péče měl pozitivní dopad na chlapcovu následnou socializaci. Zpočátku špatná situace chlapce, kdy byl vrácen z pěstounské péče do ústavní výchovy se obrátila. Za podpory komplexní a profesionální spolupráce mezi institucemi se chlapec na základě mezinárodního osvojení dostal do rodiny. Sebastián je nyní v péči osvojitelských rodičů v malebné vesnici pod Alpami v Lichtenštejnsku jako jejich jediné dítě. Rodiče jsou finančně zajištěni, otec vlastní stavební firmu, matka je v domácnosti. Rodina má vytvořeny pevné příbuzenské vazby ke svým členům obou rodin, z nichž velká část žije ve stejné vesnici. Oba manželé jsou věřící a mají silně vyvinuté morální normy a hodnoty. Z dostupných informací sociální pracovnice si Sebastian na novou rodinu zvykl, rodiče oslovuje maminko a tatínku, začlenil se do kolektivu dětí v mateřské škole, kterou navštěvuje. Rovněž si osvojil cizí řeč, česky již nemluví. Byla u něj ukončena medikace. Jeví se jako velmi spokojené a vyrovnané dítě.

Poslední případová studie se zabývala chlapcem Erikem, který byl již v kojeneckém věku umístěn do zařízení ústavní výchovy. Přestože docházelo k maximální podpoře matky ze strany sociálních pracovníků, nebyla se schopna o chlapce postarat a vytvořit pro něj přijatelné podmínky. Nenašla se ani žádná konkrétní osoba, která by měla o Erika zájem, a tím by byla schopna převzít péči. Tato situace, kdy je chlapec v ústavní péči se v současnosti jeví jako nejlepší možná varianta, neboť je v dětském domově dlouhodobě a je zde plně adaptovaný. Vlivem péče došlo k celkovému psychickému, fyzickému a emočnímu rozvoji Erika. Na základě dobré spolupráce s mateřskou školou se Erik začlenil do kolektivu dětí i mimo dětský domov. Negativní vliv ústavní péče, jakožto špatné umístění Erika na rodinnou skupinu mezi velké chlapce bylo brzy odhaleno, a tudíž nedošlo k dalším patologickým jevům.

Prognóza

Vzhledem k nízkému věku dětí a následně poskytované péče vychovateli, jsou vytvořeny předpoklady pro úspěšné začlenění do společnosti nebo rodiny. Nemůžeme však opominout a je samozřejmě žádoucí, aby primární rodina chlapců svou situaci stabilizovala a začala se o děti aktivně zajímat, nebo v rámci náhradní rodinné péče dostali chlapci šanci vyrůstat v rodině s pocitem lásky a stabilního zázemí a pocitu bezpečí.

ZÁVĚR

Hlavní i dílčí cíle bakalářské práce byly naplněny. Případové studie prokázaly, že příchod dítěte do domova tak nelze brát jako neporušenou startovací čáru. Vychovatelé musí věnovat pozornost vývojové újmě dítěte. Zásadním pozitivním vlivem pro výchovu dětí je stanovení přesných limitů a řád, kterým se výchova v domově řídí. Může se stávat, že řád je mezi jednotlivými vychovateli vysvětlován různě, zásadní limity jsou však vždy nepřekročitelné. Pro děti to znamená vymezení prostoru bezpečí a jistoty. Dalším pozitivem domova je jistota pravidelného a dostatečného stravování. Stabilní prostředí domova, znamená pro každé dítě jisté místo pro spánek, stravování, práci i lenošení. Neméně důležité je i zázemí sociálního vybavení. Zdravotně nezávadné a čisté prostory pro každodenní běžnou osobní i intimní hygienu. Pozitivem je garance výchovy a vzdělávání. Domov zajišťuje pravidelnou docházku dětí do školek i škol a kontroluje úroveň i vývoj edukace u jednotlivých dětí. Má-li dítě vzdělávací potíže, koordinuje domov pomoc odborných pracovišť (psychologicko-poradenská pomoc, speciální poradenské centrum aj.) se školou. Neméně významnou činností domova je i zajištění odborné lékařské péče.

Slovní spojení ústavní výchova, samo o sobě, vzbuzuje pocit něčeho nepovedeného. Pocit nedůvěryhodného pokusu o náhradní řešení zásadních procesů, které ovlivňují vývoj dítěte. Z pohledu rodiče, vychovatele či profesionálního pedagoga, by bylo zcela žádoucí a oprávněné, takový způsob výchovy dítěte odmítnout. Reálnou skutečností je však selhávání rodičů, nefunkčnost rodin, konflikty, násilí, patologické závislosti v rodinách. I nejmenší děti tak přicházejí o svá nejzákladnější práva a stávají se součástí systému.

Do domova přichází dítě předškolního věku. Dítě, vytrženo ze svého známého a pro něj přirozeného prostředí, se ocitá v neznámém prostředí domova. Cizí osoby, pokyny, otázky, příkazy, zákazy, první emoční reakce jako jsou obavy, strach a vztek. Strach z přítomnosti, z budoucnosti, z neohraničenosti, z neznalosti limitů, ze ztráty kořenů-ukotvení. Vztek na mámu, tátu, rodinu, že toto dopustili. Vztek na všechny ty cizí lidi, co pořád něco chtějí. Vztek na sebe sama, že jsem selhal, jsem špatný a je mou vinou, že se toto děje.

Reakcí na strach a vztek je boj, útok, útek, útlum-apatie. Přesně tyto projevy sledujeme u dětí. Pláč, zuřivost, nadávky, ubližování ostatním. Tyto stavy dítě neumí pojmenovat ani ovládnout. Je na citlivém a vnímavém přístupu vychovatele, aby ohrožení a trauma dítěte bylo co nejmenší. Eliminace negativních emocí je vstupní bránou asimilace v novém prostředí.

Dalším úskalím je přijetí do dětského kolektivu. Děti jsou ve své bezelstné otevřenosti často velmi kruté. Kolektiv dětí v domově již má svoji hierarchii a dynamiku. Nově příchozí jedinec může mít problémy se mezi ostatní začlenit. Záleží opět na mnoha okolnostech, individuálních dovednostech, intuici, charakterových vlastnostech i momentálnímu naladění, které mohou dítěti pomoci anebo naopak znesnadnit přístup do již utvořeného systému vztahů. I zde má zásadní úlohu příslušný vychovatel, který by měl být dítěti oporou, rádcem, ochráncem, ale také spravedlivým soudcem. Chování dětí předškolního věku bývá významně ovlivňováno zájmem anebo naopak nezájmem původní biologické rodiny. V kolektivu dětí probíhají vždy velké diskuse na téma rodina. Děti mají potřebu se pochlubit anebo před nějakou hrozbou zaštitit, ochrannou rukou rodiny, na kterou stále spoléhají. I děti, které rodiče ani rodinu vůbec nepoznali, si představují a sní o tom, že k někomu doopravdy patří. Žel v naprosté většině případů je skutečný kontakt s rodinou jen prohlubováním zklamání, nedůvěry, pochybností a traumatu z vykořenění. Návštěvy nejbližších v domově, jsou spojeny s velkým těšením a očekáváním. Dítě bývá velmi rozrušeno před, a ještě dlouho po návštěvě rodinných příslušníků. Nicméně i dlouhodobá absence návštěv nejbližších osob má na děti v domově velký vliv. Výkyvy chování se rovněž nemusí projevit ihned, ale s mnohadenním anebo i s ještě výraznějším zpožděním. Pokud se rodině nepodaří včas zajistit dostatečnou péči tak aby se dítě mohlo vrátit do svého původního prostředí, je dopad na dítě spíše negativní.

Ústavní výchova má na zdravý, všestranný rozvoj dítěte zcela zásadní vliv. Zasahuje vývojové oblasti nejen psychické, jak by se na první pohled zdálo, ale významně působí i na vývoj somatický. Zdá se, že pozitiva ústavní výchovy lze hledat pouze v zajištění základních potřeb dítěte. Ovšem uspokojení základních potřeb dává možnost věnovat se potřebám na vyšší úrovni. A proto si položme otázku: *„Je opravdu ústavní péče tak velkým strašákem pro děti, které vlastní rodina odmítla a dlouhodobě se nenachází žádá jiná forma NRP?„*

REFERENČNÍ SEZNAM

- ALLEN, K. Eileen a Lynn R. MAROTZ, 2002. *Přehled vývoje dítěte od prenatalního období do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 8071786144.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2015. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 9788026606581.
- BOŤOVÁ, Antonie, 2008. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: Triada - poradenské centrum. ISBN 978-80-254-3353-9.
- ČESKO, 1999. Zákon č. 359/1999 Sb.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
- ČESKO, 2002. Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací (Avicenum).
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.
- GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLA VATÁ. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-.
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Portál. ISBN isbn978-80-262-0030-7.
- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- HORÁKOVÁ, Hoskovcová, Simona, 2006, *Psychická odolnost předškolního dítěte*, Grada, ISBN 80-247-1424-8,
- CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

- MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa : základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. Vyd. 1. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2017. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-797-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KLÉGROVÁ, 2011. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Vyd. 2., aktualiz. a upr., V Portálu 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0000-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2016. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1154-9.
- Odbor sociálních služeb: Činnost odboru. *Frydek Místek* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.frydek-mistek.cz/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-sluzeb/cinnost-odboru/>
- ONDRÁČEK, Petr, 2003. *Františku, přestaň konečně zlobit, nebo--: informace a podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce rušivě*. Vyd. 1. Praha: ISV. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-18-6.
- PACNEROVÁ, Helena. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2015. ISBN 978-80-7481-138-8.
- PÁVKOVÁ, Jiřina, 2008. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PREKOP, Jirina, 2010. *I rodiče by měli dělat chyby*. Vyd. 1. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 9788073677664.
- PUGNEROVÁ, Michaela, 2019. *Psychologie: pro studenty pedagogických oborů*. Vydání 1. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0532-8.
- ROZSYPALOVÁ, Marie, Alena MELLANOVÁ a Věra ČECHOVÁ, 2003. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. Vyd. 1. Praha: Informatorium. ISBN 80-7333-014-8.
- Sdělení č. 104/1991 Sb.: Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, 1991. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-250-8.

- VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0956-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621531.
- ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1999. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
- ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb: občanský zákoník, 2012. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA č.1

DATABÁZE ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

kraj Moravskoslezský

- 1. Organizace: Dětský diagnostický ústav, základní škola a školní jídelna, Bohumín-Šunychl 463**
Součást: Diagnostický ústav, se sídlem Šunychelská 463, 735 81 Bohumín-Šunychl,
- 2. Organizace: Dětský diagnostický ústav, základní škola a školní jídelna, Bohumín - Šunychl 463**
Součást: Diagnostický ústav, se sídlem Hájkova 165/8, Přívoz, 70200, Ostrava
- 3. Organizace: Diagnostický ústav pro mládež, dětský domov se školou, středisko výchovné péče a základní škola, Ostrava – Kunčičky,**
Součást: Diagnostický ústav, se sídlem Škrobálkova 206/16, 718 00, Ostrava-Kunčičky
- 4. Organizace: Dětský domov Loreta a Školní jídelna, Fulnek**
Součást: Dětský domov, se sídlem Kapucínská 281, 742 45 Fulnek
- 5. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Radkov-Dubová 141**
Součást: Dětský domov, se sídlem Radkov 141, 747 84 Radkov
- 6. Organizace: Střední škola, Dětský domov a Školní jídelna, Velké Heraltice**
Součást: Dětský domov, se sídlem Opavská 1, 747 75, Velké Heraltice
- 7. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Ostrava-Slezská Ostrava, Na Vizině 28**
Součást: Dětský domov, se sídlem Na Vizině 1034/28, Slezská Ostrava, 71000 Ostrava
- 8. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Lichnov 253**
Součást: Dětský domov, se sídlem Lichnov 253, 739 15 Lichnov
- 9. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Čeladná 87**
Součást: Dětský domov, se sídlem Čeladná 87, 739 12 Čeladná
- 10. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Frýdek-Místek**
Součást: Dětský domov, se sídlem Na Hrázi 2126, 738 01 Frýdek-Místek
- 11. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Frýdek-Místek**
Součást: Dětský domov, se sídlem Bruzovská 1355, 738 01 Frýdek-Místek
- 12. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Havířov-Podlesí, Čelakovského 1**
Součást: Dětský domov, se sídlem Čelakovského 1270/1, Podlesí, 73601, Havířov
- 13. Organizace: Dětský domov SRDCE a Školní jídelna, Karviná-Fryštát, Vydmucho 10**
Součást: Dětský domov, se sídlem Vydmucho 1835/10, 733 01 Karviná-Fryštát
- 14. Organizace: Dětský domov se školou a základní škola, Těrlicko-Horní Těrlicko**
Součást: Dětský domov se školou, se sídlem Promenádní 561/16, 735 42 Těrlicko
- 15. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Nový Jičín, Revoluční 56**
Součást: Dětský domov, se sídlem Revoluční 1032/56, 741 01 Nový Jičín
- 16. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Příbor, Masarykova 607**
Součást: Dětský domov, se sídlem Masarykova 607, 742 58 Příbor
- 17. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Budišov nad Budišovkou**
Součást: Dětský domov, se sídlem Československé armády 718, 747 87 Budišov n/B.
- 18. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Budišov nad Budišovkou**
Součást: Dětský domov, se sídlem Dukelská 636, 747 87, Budišov nad Budišovkou
- 19. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Melč 4**
Součást: Dětský domov, se sídlem Melč 4, 747 84 Melč
- 20. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Opava, Rybí trh 14**
Součást: Dětský domov, se sídlem Rybí trh 171/14, 746 01 Opava
- 21. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Ostrava-Hrabová, Reymontova 2a**
Součást: Dětský domov, se sídlem Reymontova 584/2, 720 00 Ostrava-Hrabová

22. Organizace: Dětský domov Úsměv a Školní jídelna, Ostrava-Slezská Ostrava, Bukovanského 25
 Součást: Dětský domov, se sídlem Bukovanského 1355/25, 710 00 Slezská Ostrava
23. Organizace: Dětský domov Úsměv a Školní jídelna, Ostrava-Slezská Ostrava, Bukovanského 25
 Součást: Dětský domov, se sídlem U Kapličky 117/4, 712 00 Ostrava-Muglínov
24. Organizace: Diagnostický ústav pro mládež, dětský domov se školou, středisko výchovné péče a základní škola, Ostrava - Kunčičky
 Součást: Dětský domov se školou, se sídlem Zákrejsova 343/32, 702 00 Ostrava-Přívoz
25. Organizace: Diagnostický ústav pro mládež, dětský domov se školou, středisko výchovné péče a základní škola, Ostrava - Kunčičky
 Součást: Dětský domov se školou, se sídlem Wattova 670/3, 702 00 Ostrava-Přívoz
26. Organizace: Dětský domov bl. Marie Antoníny Kratochvílové, Řepiště
 Součást: Dětský domov, se sídlem Lipová 222, 739 32 Řepiště
27. Organizace: Základní škola, Dětský domov, Školní družina a Školní jídelna, Vrbno p. Pradědem, nám. Sv. Michala 17
 Součást: Dětský domov, se sídlem nám. Sv. Michala 17/20, 793 26 Vrbno pod Pradědem,
28. Organizace: Dětský domov se školou a základní škola, Ostrava-Kunčice, Jeseninova 4
 Součást: Pro děti s potřebou výchovně léčebné péče, se sídlem Jeseninova 31/4, 719 00 Ostrava-Kunčice

kraj Olomoucký

29. Organizace: Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna, Olomouc – Svatý Kopeček, Ústavní 9
 Součást: Diagnostický ústav, se sídlem Ústavní 97/9, 77900, Olomouc, Svatý Kopeček
30. Organizace: Základní škola, Dětský domov a Školní jídelna Litovel
 Součást: Dětský domov, se sídlem Husova 651/5, 784 01 Litovel, IZO: 110005414
31. Organizace: Střední škola, Základní škola, Mateřská škola a Dětský domov Zábřeh
 Součást: Dětský domov Zábřeh, se sídlem Sušilova 1912/40, 789 01 Zábřeh
32. Organizace: Střední škola, Základní škola, Mateřská škola a Dětský domov Zábřeh
 Součást: Dětský domov Štítý, se sídlem Školní 86, 789 91 Štítý
33. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Plumlov, Balkán 333
 Součást: pracoviště Plumlov, pracoviště Konice, se sídlem Balkán 333, 798 03 Plumlov
34. Organizace: Dětský domov Šance, Olomouc
 Součást: Dětský domov, se sídlem U Sportovní haly 544/1a, 779 00 Olomouc, Lazce
35. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Hranice, Purgešova 847
 Součást: Dětský domov, se sídlem Purgešova 847, Hranice I-Město, 753 01 Hranice
36. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Lipník nad Bečvou, Tyršova 772
 Součást: Dětský domov, se sídlem Tyršova 772/24, 751 31 Lipník nad Bečvou
37. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Přerov, Sušilova 25
 Součást: Dětský domov, se sídlem Sušilova 2392/25, 750 02 Přerov
38. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Přerov, Sušilova 25
 Součást: Dětský domov, se sídlem bří Hovůrkových 2750/17, 750 02 Přerov
39. Organizace: Dětský domov se školou, základní škola a školní jídelna, Veselíčko 1
 Součást: Dětský domov se školou, se sídlem Veselíčko 1, 751 25 Veselíčko
40. Organizace: Dětský domov se školou, základní škola a středisko výchovné péče, Šumperk
 Součást: Dětský domov se školou, se sídlem, Vyhlička 369/1, 787 01 Šumperk
41. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Černá Voda 1
 Součást: Dětský domov, se sídlem Černá Voda 1, 790 54 Černá Voda
42. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna, Jeseník, Priessnitzova 405

- Součást: Dětský domov**, se sídlem Priessnitzova 405/15, 790 01 Jeseník
- 43. Organizace: Dětský domov a Školní jídelna Prostějov**
Součást: Dětský domov, se sídlem Lidická 3313/86, 796 01 Prostějov
- 44. Organizace: Církevní dětský domov Emanuel, Stará Ves**
Součást: Dětský domov, se sídlem Stará Ves 204, 750 02 Stará Ves
- 45. Organizace: Církevní dětský domov Emanuel, Stará Ves**
Součást: Dětský domov, se sídlem Stará Ves 47, 750 02 Stará Ves

kraj Zlínský

- 46. Organizace: Dětský domov a Základní škola Vizovice**
Součást: Dětský domov, se sídlem 3. května 528, 763 12 Vizovice
- 47. Organizace: Dětský domov, Mateřská škola, Základní škola a Praktická škola Zlín**
Součást: Dětský domov, se sídlem Lazy VI 3695, 760 01 Zlín
- 48. Organizace: Dětský domov, Základní škola a Praktická škola Valašské Klobouky**
Součást: Dětský domov, se sídlem Smolina 16, 766 01 Valašské Klobouky
- 49. Organizace: Dětský domov Vizovice**
Součást: Dětský domov, se sídlem Chrastěšovská 65, 763 12 Vizovice
- 50. Organizace: Dětský domov Zlín**
Součást: Dětský domov, se sídlem Lazy I 3689, 760 01 Zlín
- 51. Organizace: Dětský domov Kroměříž**
Součást: Dětský domov, se sídlem U Sýpek 1306/3, 767 01 Kroměříž
- 52. Organizace: Dětský domov se školou, základní škola a školní jídelna, Bystřice pod Hostýnem, Havlíčkova 547**
Součást: Dětský domov se školou, se sídlem Havlíčkova 547, 768 61 Bystřice pod Hostýnem
- 53. Organizace: Dětský domov Bojkovice**
Součást: Dětský domov, se sídlem Štefánikova 563, 687 71 Bojkovice
- 54. Organizace: Dětský domov Uherské Hradiště**
Součást: Dětský domov, se sídlem Jiřího z Poděbrad 313, 686 01 Uherské Hradiště
- 55. Organizace: Dětský domov Uherský Ostroh**
Součást: Dětský domov, se sídlem Sokolovská 620, Ostrožské Předměstí, 68724, Uh. Ostroh
- 56. Organizace: Dětský domov Zašová**
Součást: Dětský domov, se sídlem Zašová 172, 756 51 Zašová
- 57. Organizace: Dětský domov Valašské Meziříčí**
Součást: Dětský domov, se sídlem, Žerotínova 211/22, 757 01 Valašské Meziříčí
- 58. Organizace: Dětský domov Liptál**
Součást: Dětský domov, se sídlem Liptál 91, 756 31 Liptál

Zdroj <https://dbuv.msmt.cz/>

PŘÍLOHA č. 2

PROGRAM ROZVOJE OSOBNOSTI DÍTĚTE

Střednědobé a krátkodobé cíle péče o dítě v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy; zejm. Vyhodnocení předchozích cílů a způsob dalšího vzdělávání, zapojení do zájmové činnosti, do odpovídajících skupinových, socializačních kontaktů a kontaktů s rodinou.

Jméno a příjmení, VS:

Datum a jméno vychovatele

1. Osobní charakteristika dítěte

1.1. Vztah k rodině

četnost kontaktů, forma, emoční ladění, iniciativa, spolupráce

1.2. Vztah k blízkému okolí, projevy v kolektivu dětí

postavení v kolektivu, vztah k vrstevníkům, k opačnému pohlaví, k dospělým autoritám-ženy, muži; vztah k sobě, sociální zdatnost.

1.3. Povahové vlastnosti

emoční stabilita, temperament, charakter, osobní tempo, samostatnost, adaptace na změny

1.4. Schopnost podřídit se daným pravidlům, vztah k povinnostem v zařízení

1.5. Záliby, zapojení do zájmových kroužků

2. Vzdělávací program

2.1. Ročník a školní rok

2.2. Školní prospěch

2.3. Chování ve škole

2.4. Vztah k přípravě do školy

3. Výchovný program

3.1. Sebeobslužné dovednosti a provoz domácnosti

3.2. Doprava, cestování, pošta, telekomunikace, komunikace po internetu

3.3. Nemoc, zdravý životní styl, rodinná a sexuální výchova

3.4. Prevence sociálně patologických jevů

4. Cíl a formy výchovného působení na dítě

Průběžné hodnocení plnění programu (IPRO)

Konečné hodnocení plnění programu (IPROD)

Datum seznámení dítěte s průběžným hodnocením plnění IPROD

Datum seznámení dítěte s Programem rozvoje osobnosti dítěte (PROD)

Vyjádření dítěte

Metodika

Vyhodnocení IPRODu zpracovává určený vychovatel RS na základě poznatků o uplynulé a aktuální situaci dítěte pravidelně, nejméně však jedenkrát za půl roku. Současně s tímto seznámí uvedené dítě. Rovněž s dítětem vypracují nové cíle a prostředky vedoucí k jejich naplnění.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Zdroj: https://czechtheworld.com/citaty-maly-princ/	4
Obrázek 2 Přehled všech ústavních zařízení na Moravě dle jednotlivých krajů.....	29

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

DD – dětský domov

IPROD – individuální program rozvoje osobnosti dítěte

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NRP – náhradní rodinná péče

OSPOD – Orgán sociálně právní ochrany dětí

ÚMPOD – Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

ZDVOP – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc